



**LESBRIEF
HAVO-VWO**

**HERTALING
DEDUCTIE**

Manifest van de ware vrijheid

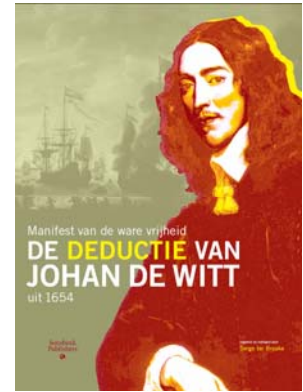
DE **DEDUCTIE** VAN JOHAN DE WITT

uit 1654

Sonsbeek
Publishers



Ingeleid en hertaald door
Serge ter Braake



INHOUDSOPGAVE

november 2011

Inleiding blz. 1

Wat er is gebeurd 2

EERSTE DEEL 8

Hoofdstuk 1 8

Samenvatting van alle protesten tegen de Akte van Seclusie

Hoofdstuk 2 10

De provincie Holland had het recht de Akte van Seclusie aan te nemen. Bestrijding van de argumenten daartegen ingebracht.

Hoofdstuk 3 13

In de grote vergadering van 1651 is niets gezegd dat tegen de Akte van Seclusie ingaat.

Hoofdstuk 4 14

Over de zaken waarin Holland en Zeeland verplicht zijn samen beslissingen te nemen. Het aannemen van de Akte van Seclusie gaat daar niet tegen in.

Hoofdstuk 5 16

In hoeverre de verschillende provincies afzonderlijk mogen onderhandelen. Holland mocht de Akte van Seclusie op verzoek van Cromwell uitvaardigen, zonder dat daarmee de Unie van Utrecht is geschonden.

Hoofdstuk 6 24

De respectievelijke provincies zijn niet verplicht hun bondgenoten op de hoogte te stellen van afzonderlijke onderhandelingen die zij met vorsten of staten voeren. Holland mocht ook zonder overleg de Akte van Seclusie voor Cromwell aannemen. Om verschillende redenen moest daar zelfs niet van tevoren over gecommuniceerd worden.

Hoofdstuk 7 27

Het is de Staten van de afzonderlijke provincies geoorloofd ook hun privé zaken door afgevaardigden van de Generaliteit te doen behartigen. De heren Van Beverningk en Nieuwpoort mochten dus de Akte van Seclusie aan Cromwell overhandigen.

Hoofdstuk 8 30

Het is de afzonderlijke provincies toegestaan ter bevordering van de vrede een eigen bijdrage te leveren, zonder daarover te communiceren met de bondgenoten. Ook is door het verlenen van de Akte van Seclusie aan Cromwell het negende artikel van de Unie van Utrecht niet geschonden.

Hoofdstuk 9 31

Het aannemen van de Akte van Seclusie is niet strijdig met de besluiten van de Staten-Generaal en in het bijzonder niet met de geheime besluiten van 19 februari 1654.

TWEEDE DEEL 35**Hoofdstuk 1 35**

In een vrije Republiek heeft niemand door geboorte enig recht tot hoge ambten. De uitsluiting van de prins van Oranje is niet in strijd met de vrijheid.

Hoofdstuk 2 42

Over de dingen die rijken en staten zonder schande in verdragen kunnen toestaan om degene met wie ze onderhandelen gerust te stellen. Het aannemen van de Akte van Seclusie is absoluut geen teken van onderwerping of lafheid.

Hoofdstuk 3 47

De onenigheid in de Nederlanden is meestal door hun leiders veroorzaakt. Er wordt ten onrechte beweerd dat door het aannemen van de Akte van Seclusie onenigheid is veroorzaakt.

Hoofdstuk 4 51

Zonder het verlenen van de Akte van Seclusie had de oorlog met Engeland moeten doorgaan.

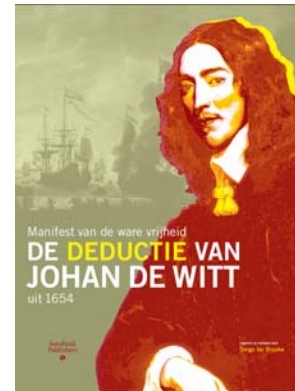
Hoofdstuk 5 54

De Akte van Seclusie ontnemt niemand enige voorrechten. In een vrije regering worden de hoge functies aan de meest geschikte personen gegeven. Niemand heeft daar door geboorte in zekere zin recht op.

Hoofdstuk 6 55

Over de dank die het huis Oranje aan de Staat en de Staat aan het huis van Oranje verschuldigd is. Evenzo over de dank die alle provincies aan Holland en Zeeland, en vooral aan Holland verschuldigd zijn. Door het aannemen van de Akte van Seclusie is geen ondankbaarheid getoond aan het huis van Oranje.

Zie de teksten van de Deductie op de volgende bladzijden



**Hertaling van de
DEDUCTIE of verklaring ter verantwoording van de
Akte van Seclusie, over het uitsluiten van de Prins van Oranje door Johan de Witt -
1654**

Inleiding

Wij¹ zien met pijn in ons hart dat onze oprechte intenties en prijzenswaardige handelingen door velen, en vooral door onze bondgenoten², verkeerd zijn beoordeeld. Dit terwijl onze handelingen naar alle waarschijnlijkheid hebben voorkomen dat de prachtige fundamenten van deze vrije staat waren ingestort. Wij zijn het mikpunt geweest van veel kritiek en hebben ook nu weer het ongeluk dat sommige bondgenoten ongunstig over ons oordelen. Dit alles ondanks dat wij, sinds God door zijn goedheid de vrije regering van deze landen mogelijk heeft gemaakt, vooral in moeilijke tijden onafgebroken onze inzet en standvastigheid voor het behoud van de Republiek hebben getoond. De fundamenten van de Republiek zijn, naast de genade van God, alleen door de provincie Holland gelegd, met hulp van Zeeland. In vele beproevingen hebben wij ons, meer dan de andere bondgenoten, ingezet voor het behoud van de duur bevochten vrijheid, met name tijdens de recente, bloedige oorlog tegen Engeland, en de daar op volgende vredesonderhandelingen.

Het gaat er om dat wij voor Oliver Cromwell, de *Lord Protector* van Engeland³, een akte⁴ hebben aangenomen waarin we verklaren de prins van Oranje of iemand anders van zijn geslacht nooit meer te kiezen tot stadhouder of admiraal. Ook zouden wij niet toestaan, voor zover wij het kunnen helpen, dat hij ooit wordt gekozen tot kapitein-generaal van het leger van de hele Republiek. De bondgenoten lieten hun kritiek op deze akte blijken in de vergadering van de Staten-Generaal.

¹ In de tekst altijd vermeld als de Staten van Holland en Westfriesland, of als edele grootmogende heren.

² Namelijk de andere provincies van de Republiek.

³ In de tekst komt hij standaard voor als de heer Protector. Hier is ervoor gekozen Cromwell bij naam te noemen.

⁴ Namelijk de Akte van Seclusie.

Wij konden toen niet anders concluderen dan dat onze bondgenoten tot hun nadelige oordeel zijn gekomen omdat zij niet goed geïnformeerd zijn over de ware aard en omstandigheden van de zaak. Iedereen zal, na opheldering over wat er gebeurd is, de zaak beoordelen als de gewoonlijke goede zorg die wij het welzijn van de staat toedragen. Zoals wij al eerder beloofden, zullen wij een duidelijke verklaring geven van wat er allemaal gebeurd is voordat de akte tot stand kwam. Wij willen laten zien dat wij zonder twijfel gedaan hebben wat we moesten doen voor het welzijn van de staat en voor de welvaart van de inwoners.

Wat er is gebeurd

1. De Staten-Generaal⁵ weten dat de regering van Engeland, na lang overleg in Westminster, de afgevaardigden van deze staat op 18 november 1653 27 artikelen hebben voorgelegd om een vredesverdrag te maken. Het twaalfde artikel luidde als volgt: De Staten-Generaal van de Republiek, of één van de afzonderlijk provincies, mogen Willem, prins van Oranje, kleinzoon van de laatste koning van Engeland⁶, of iemand van diens nageslacht, niet benoemen tot kapitein-generaal, stadhouder, bevelhebber van de landlegers, regeerder van steden, burchten of forten, of admiraal van de vloot. De Staten moeten zich met alle macht verzetten tegen een dergelijke benoeming.

2. De afgevaardigden van deze staat hebben dit artikel, samen met nog wat andere dubieuze punten, in een schriftelijk antwoord van 22 november bestreden. Hierover hebben ze vervolgens op 6 januari 1654 stevig gedebatteerd met Cromwell, zonder ook maar iets te wijken.

3. Cromwell liet zijn eis echter niet vallen. De regering van Engeland heeft uiteindelijk voorgesteld, om toch het verdrag te kunnen sluiten, het twaalfde artikel uit het verdrag te halen. In plaats daarvan zou er een geheim artikel van worden gemaakt. De afgevaardigden zouden dit voorstel aan de Staten-Generaal rapporteren.

4. Vervolgens hoorden de afgevaardigden nog uit goede bron, en van hoogstaande individuen, dat het artikel in zijn geheel zou kunnen worden weggelaten. In plaats daarvan

⁵ In de tekst vermeld als Staten-Generaal en de afzonderlijke provincies. Omdat de Staten-Generaal bestond uit de afzonderlijke provincies is dat laatste deel in de hertaling weggelaten.

⁶ Koning Karel I van Engeland.

zou er een zekere *verordening*⁷ komen, die inhield dat in het verdrag, of in een aparte akte, zou worden vastgesteld dat iedereen die ooit verkozen werd tot kapitein-generaal, admiraal of stadhouder, zou zweren het vredesverdrag te eren.

5. De afgevaardigden deden in januari van alle onderhandelingen in Engeland rapport. De Staten-Generaal hebben toen, na goed overleg op 19 februari, hun goedkeuring verleend aan de *verordening*.

6. Vervolgens hebben de afgevaardigden, inmiddels tot ambassadeurs benoemd, met de bovengemelde goedkeuring en de andere besluiten van de Staten-Generaal weer verder onderhandeld met de afgevaardigden van Cromwell.

7. Wij kunnen in alle eerlijkheid zeggen dat wij aan geen van de ambassadeurs enige speciale opdracht hebben gegeven. Na het ontvangen van de berichten van de ambassadeurs van 10 april waren wij vol vertrouwen dat het verdrag, met de *verordening*, zonder verdere problemen gesloten zou worden. De ambassadeurs meldden immers dat ze het eens waren geworden over alle punten die in het verdrag moesten komen. Ze hadden nog diezelfde dag met de Engelse secretaris van Staat⁸ alle punten samengevat en goed op schrift gesteld. Wij waren toen zo gerust gesteld dat wij de vergadering ontbonden in de verwachting niet verder te hoeven overleggen.

Ook uit de berichten die wij later ontvingen van de heren Van Beverningk en Nieuwpoort⁹, maakten wij op dat deze heren vol vertrouwen waren dat het verdrag getekend zou worden en dat Cromwell zich tevreden zou stellen met de *verordening*.

8. Toen we op 28 april weer bijeen kwamen begrepen wij echter uit de berichten van de heren Van Beverningk en Nieuwpoort, van 15 april uit Westminster, dat de sfeer in Engeland inmiddels was bekoeld. Dit was het gevolg van de onderhandelingen die afgelopen 12 januari waren afgebroken, door de onenigheid die er was over het artikel over de koning van Denemarken.¹⁰ De afgevaardigden waren vervolgens vertrokken naar Gravesend.¹¹

⁷ In de tekst vermeld als 'temperament'.

⁸ Het gaat hier om John Thurloe, "secretary of the council of State", sinds 1652. In het vervolg zal hij worden aangeduid met 'secretaris'.

⁹ Hiëronymus van Beverningk en Willem Nieuwpoort (Nieuwpoort) waren de twee Hollanders in het gezelschap van vier ambassadeurs die onderhandelden met Cromwell. Van Beverningk was een persoonlijke vriend van Johan de Witt. Panhuysen, *De Ware Vrijheid*, 150.

¹⁰ Koning Frederik III van Denemarken. Hij was in 1648 aan de macht gekomen. Goede betrekkingen met Denemarken waren belangrijk voor de Oostzeehandel.

Cromwell had hen daar nagezonden en uitbreiding van het artikel laten overhandigen, zoals zij hadden gewenst. De afgevaardigden lieten toen weten volkomen tevreden te zijn, zonder echter terug te keren en het verdrag te sluiten. In plaats daarvan gingen ze liever naar huis, lieten het verdrag ongetekend en al het andere in onzekerheid.

9 Als gevolg van deze bekoelde relatie, kregen de ambassadeurs te horen dat de Engelsen geen genoegen zouden nemen met het voorstel van de *verordening*. De verhoudingen waren zozeer bekoeld dat, voordat de ambassadeurs weer verder zouden onderhandelen, de secretaris een afzonderlijk overleg verzocht met de heer Van Beverningk. De secretaris zei toen aan de heer Van Beverningk dat Cromwell aan de inhoud van het twaalfde artikel zou vasthouden, tenzij alleen wij, de Staten van Holland, hetzelfde in een akte¹² wilden beloven.

10. De heer Van Beverningk wees dit af en verklaarde dat hij en de heer Nieuwpoort niet geautoriseerd waren om een dergelijke akte goed te keuren. De secretaris kwam op 10 april weer bij de heren Van Beverningk en Nieuwpoort. Hij zei hen dat Cromwell het erg vervelend vond dat de ambassadeurs hem niet uit naam van de Staten-Generaal konden gerust stellen over de bevestiging van het twaalfde artikel, en dat ze zelfs niet onze instemming konden beloven.

11. Cromwell beschouwde het artikel als een van de belangrijkste punten van het verdrag. Het zou als enige de veiligheid van Engeland kunnen waarborgen. Hij kon daar daarom op geen enkele manier van afzien. Hij verklaarde dat het zijn enige doel was om de vrede tussen de twee naties eeuwig voort te laten duren. Anders voorzag Cromwell dat als de prins van Oranje, of zijn nageslacht, als afstammelingen van het Engelse koningshuis¹³, de hoogste ambten hier toegekend zouden krijgen, er grote onenigheid en jaloezie tussen de beide naties zou ontstaan. Uiteindelijk zouden de naties hierdoor ongetwijfeld weer in een ernstige en betreurenswaardige oorlog verzeild raken.

12. Cromwell wenste verder bloedvergieten op alle mogelijke manieren te voorkomen. Hij had daarom het twaalfde artikel bedacht waarmee aan de ene kant zijn eigen doel bereikt zou worden, en waarmee hij aan de andere kant niets vroeg van de heren Van Beverningk en Nieuwpoort waartoe zij niet gemachtigd waren. Omdat de ambassadeurs weigerden de

¹¹ Gravesend was een belangrijke haven voor reizigers van en naar Londen.

¹² Dit is de eerste vermelding van wat de Akte van Seclusie zou worden.

¹³ In de tekst 'het huis van Stuart'. Volgens de redenering van Cromwell was deze familie immers niet meer koninklijk.

akte aan te nemen, stelde de secretaris nu in naam van Cromwell voor dat zij binnen zekere tijd de akte door ons tot stand zouden doen brengen.

Als zij dat schriftelijk beloofden, dan was Cromwell gerust gesteld en bereid om het aangepaste verdrag met invoeging van de *verordening* door zijn afgevaardigden te doen tekenen.

13. De heren Van Beverningk en Nieuwpoort wezen ook dit voorstel af. Ze probeerden de secretaris er nu van te overtuigen dat hen echt niet gevraagd kon worden dat te beloven, omdat alleen wij daarover konden beslissen. Aangezien zij niet wisten wat wij van deze zaak vonden, verzochten zij de secretaris om dit alles zo goed mogelijk aan Cromwell duidelijk te maken.

14. De secretaris stelde Van Beverningk en Nieuwpoort uiteindelijk voor dat ze zelf met Cromwell zouden overleggen. Zij vonden dit goed, zodat ze konden peilen wat voor een uitkomst er te hopen of te vrezen was. Na onderling overleg heeft de heer Van Beverningk onderhandeld met Cromwell, hierbij alleen bijgestaan door de secretaris. Met zeer veel argumenten probeerde hij Cromwell in een uiterste poging van zijn verlangen af te brengen.

15. Cromwell toonde grote genegenheid voor het welvaren van onze staat, maar was niet van zijn mening af te brengen. Hij wilde door de akte gerust gesteld worden en verklaarde nogmaals dat hij geen ander doel had dan de vrede eeuwig voort te laten duren. Dit kon alleen door de vrede te vestigen op vaste grond, zonder dat enige persoonlijke belangen hierbij een rol konden spelen.

16. Cromwell voegde er aan toe dat de vorm of het tijdstip hem niet veel uitmaakten. Hij was bereid, zoals de secretaris eigenlijk al had gezegd, de aangepaste artikelen in het vredesverdrag te bekrachtigen. De heren Van Beverningk en Nieuwpoort moesten dan alleen beloven dat wij gelijktijdig met de bekrachtiging, of desnoods een paar maanden later, de akte zouden uitvaardigen. Cromwell verklaarde dat aan deze eis niet getornd kon worden en dat hij zonder inwilliging daarvan niet verder kon onderhandelen.

17. De heren Van Beverningk en Nieuwpoort lieten zich niet overhalen om te beloven wat Cromwell van hen wenste. Ze zeiden alleen toe, zoals trouwe onderdanen horen te doen, om ons op de hoogte te zullen stellen van wat Cromwell hen gezegd had. Ze zouden onze beslissing over het heikele punt gelijktijdig met de bekrachtiging van het verdrag laten weten.

Ze vonden het broodnodig om de aangepaste artikelen van het vredesverdrag zwart op wit te zetten. Er konden namelijk continu veranderingen komen door de meningen en slinkse bedoelingen van mensen die er anders over dachten.

18. Op 15 april hebben partijen dan het verdrag ondertekend, zonder dat de heren Van Beverningk en Nieuwpoort hun belofte over de Akte van Seclusie hadden hoeven doen. In hun bericht van 15 april aan ons, verzochten ze over dit onderwerp dan ook een spoedig antwoord. Ze zouden God bidden dat hij met zijn goedheid en wijsheid de vergadering waarin wij de zaak bespraken zou willen voorzitten. Ze voegden er nog aan toe 'Dat oorlog of vrede van de uitslag van de vergadering afhankelijk was.'

19. Hierop hebben wij met grote bezorgdheid overlegd. Omdat wij de vergadering al hadden opgeheven was het onmogelijk om de beslissing over de Akte van Seclusie tegelijkertijd met de bekrachtiging van het vredesverdrag te nemen, dat de Staten-Generaal al op 22 april naar Engeland hadden gezonden.¹⁴ Uiteindelijk hebben wij na lang overleg op 4 mei het volgende besloten: Wij kiezen nooit meer de prins van Oranje, of iemand van zijn geslacht, tot stadhouder of admiraal. Ook staan wij niet toe, voor zover wij kunnen, dat hij wordt gekozen tot kapitein-generaal.

20. Vervolgens hebben wij de Akte van Seclusie aan de heren Van Beverningk en Nieuwpoort gestuurd om het vredesverdrag te bevorderen. Wij gaven de opdracht aan de ambassadeurs dat voordat ze de akte uit handen gaven, of überhaupt iemand hierover iets vertelden, dat ze al het mogelijke zouden doen om Cromwell tevreden te laten zijn met de *verordening* zoals die in het vredesverdrag was gekomen.

21. De heren Van Beverningk en Nieuwpoort deden alles om Cromwell van zijn voornemen af te brengen en hem tevreden te stellen met de *verordening* om de vrede te bekrachtigen en uit te vaardigen. Cromwell weigerde echter tevreden te zijn met de *verordening*. Hij stemde pas in met de uitvaardiging van de vrede na herhaalde toezegging dat ons besluit over de Akte van Seclusie binnen enkele dagen openbaar werd gemaakt.

22. De heren Van Beverningk en Nieuwpoort meldden ons ook dat zij onze herhaalde strikte bevelen volgden en de akte niet uit handen gaven. Ze hielden de akte met succes voor iedereen geheim om tijd te winnen en alle mogelijkheden te overzien.

¹⁴ De Staten van Holland waren pas op 28 april weer bijeen gekomen, naar aanleiding van de berichten van de ambassadeurs van 15 april (zie artikel 8).

23. Ondertussen echter, wilden de afgevaardigden van enige provincies weten wat er aan de hand was en verzochten ons om opheldering. Wij hadden al duidelijk laten weten dat wij niet verplicht waren hierover open kaart te spelen en dat wij op die manier het werk van de heren Van Beverningk en Nieuwpoort teniet zouden doen. Wij zeiden toe dat zodra de zaak de ene of andere uitkomst zou hebben gekregen, we de afgevaardigden meteen zouden inlichten. Door de aanhoudende verzoeken tot opheldering, met alles wat daarover dagelijks in de Staten-Generaal werd besproken, kwamen de onderlinge spanningen echter al snel de hele wereld ter ore.

24. Dit had tot gevolg dat de heren Van Beverningk en Nieuwpoort ons op 23 mei uit Westminster berichtten dat de geruchten over de verwarring en de explosieve situatie hier met vele hatelijkheden werden verspreid. De hele stad Londen, en ook het Hof van Cromwell, gonsden van allerlei geruchten en discussies. Van Beverningk en Nieuwpoort geloofden dat Cromwell daarom besloot om de secretaris op 21 mei naar hen te sturen en de uitlevering van de Akte van Seclusie te eisen. Zij ontkenden alsnog de ontvangst van de akte en probeerden de secretaris er toe te bewegen dat hij Cromwell zover kreeg tevreden te zijn met de *verordening*. De secretaris zei hierover verslag uit te brengen.

25. De heren Van Beverningk en Nieuwpoort hebben het hier niet bij gelaten. Ze vonden dat het tijd was om Cromwell weer persoonlijk te benaderen, om aan onze wensen te kunnen voldoen. Op 22 mei kregen ze een privé audiëntie. Na een vergadering van circa drie uur was Cromwell helaas niet van mening veranderd. Hij nam niet de moeite de argumenten van de ambassadeurs verder in overweging te nemen. Desondanks hadden de ambassadeurs de akte niet uit handen gegeven, of zelfs maar laten weten dat wij de akte hadden uitgevaardigd. Ze probeerden op zijn minst tijd te winnen, in de hoop dat er een gelegenheid zou komen om onze bevelen met meer succes ten uitvoer te brengen. Ook na 22 mei hebben ze nog enige vergeefse pogingen gedaan, zonder dat zij zich lieten haasten.

26. Ondertussen echter bleven afgevaardigden van de andere provincies ernstig aandringen op openheid van zaken. Ze waren niet zo redelijk tevreden te zijn met de informatie die ze van ons kregen. Sommige afgevaardigden waren zelfs zo onbetamelijk ons met heftige geschriften aan te vallen en te veroordelen. Zij gaven echter zelf al toe, door hun aanhoudende verzoek tot openheid, dat ze er nog niet het fijne van afwisten. De Staten-Generaal lieten zich er op geen enkele manier van weerhouden de ambassadeurs van de Republiek in Engeland te bevelen hun een kopie van de akte toe te sturen en hun te informeren over wat zij precies gedaan hadden. Wij voorzagen hierdoor grote problemen en

onheil voor het land en zijn inwoners. Om de vrede veilig te stellen, hebben wij op 5 juni aan de heren Van Beverningk en Nieuwpoort geschreven. Wij bevalen ze om onmiddellijk nog een keer te proberen met alle mogelijke middelen en argumenten Cromwell over te halen zich tevreden te stellen met de *verordening*. Ze moesten er hoe dan ook voor zorgen dat ze hierover het laatste woord van Cromwell kregen. Wij zagen er alles aan gelegen dat de zaak niet langer in het onzekere bleef en dat het hoe dan ook besloten werd, hetzij met de *verordening*, hetzij door het overgeven van de akte.

27. De heren Van Beverningk en Nieuwpoort hebben toen, zoals zij ook op 12 juni aan de Staten-Generaal en aan ons hebben geschreven, met grote ijver en trouw alle denkbare argumenten en middelen aangewend om Cromwell van zijn voornemen af te brengen. Omdat zij Cromwell niet wisten te vermurwen, hebben zij, onze laatste instructie volgend, de akte aan hem overhandigd.

28. Dit alles had zonder het fanatisme en het overhaaste handelen van de afgevaardigden van enige provincies waarschijnlijk geweigerd kunnen worden, of in ieder geval voor ruime tijd worden uitgesteld. Nu vreesden wij echter dat de vrede in gevaar werd gebracht door nieuwe, zorgwekkende gebeurtenissen.

Eerste deel

Hoofdstuk 1

Samenvatting van alle protesten tegen de Akte van Seclusie

1. Wij vertrouwen er op dat iedereen die ons verhaal objectief beoordeelt, overtuigd is van de goede bedoelingen en rechtvaardige vlijt waarmee wij voor het algemeen belang hebben gehandeld. De provincies Friesland,¹⁵ Groningen¹⁶ en Zeeland hebben echter geprobeerd om in hun geschriften de tegenovergestelde indruk te geven. Daarom zien wij ons genoodzaakt om onze bondgenoten, en ieder ander die deze geschriften onder ogen zijn gekomen, nader te informeren. Wij zullen de geschriften met de geveinsde argumenten en schandelijke voorstellingen bestrijden, met als doel onszelf, onze acties en onze reputatie te rechtvaardigen en te verdedigen. We hadden namelijk alleen de rust, vrede, eenheid en het algemeen belang op het oog.

¹⁵ Het protest van de Friese en Groningse afgevaardigden is weinig opzienbarend. Willem Frederik van Nassau, verwant van Frederik Hendrik en diens zoon Willem II, was vanaf 1640 stadhouder van Friesland en vanaf 1650 ook van Groningen en Drenthe. Janssen, *Creaturen van de macht*, 192.

¹⁶ Vermeld als Stad Groningen en Ommelanden.

2. In hun geschriften proberen de voornoemde provincies te bewijzen dat wij niet alleen geen recht hadden om de Akte van Seclusie aan te nemen, maar ook, zelfs als wij dat recht wel hadden, wij dit hadden moeten nalaten.

3. Om te bewijzen dat wij geen recht hadden de akte aan te nemen, zijn de volgende argumenten aangevoerd:

In de eerste plaats zou de akte tegen de bepalingen en de geest van de Unie van Utrecht¹⁷ ingaan. In de Unie van Utrecht staat dat de provincies niet in onderhandelingen mogen treden als daarmee de vrijheid van het stemmen in de Staten-Generaal wordt weggenomen of verstoord.

In de tweede plaats zou de Akte van Seclusie deels in strijd zijn met de mondelinge en schriftelijke verklaringen die alle bondgenoten in de grote vergadering van 1651¹⁸ in de Grote Zaal van het Hof van Holland¹⁹ gedaan hebben.

Ten derde hadden wij de akte niet mogen uitvaardigen zonder overleg met de Staten van Zeeland.²⁰

4. Daarnaast zijn er ook argumenten die niet alleen ingaan op de inhoud van de akte, maar ook reflecteren op de verhouding tot Engeland. In de eerste plaats zou de overeenkomst met Cromwell strijdig zijn met de tekst en de geest van de Unie van Utrecht, en vooral met het tiende artikel daarin.²¹

Ten tweede kon het besluit tot de Akte van Seclusie niet wettelijk genomen worden ter bevordering van het vredesverdrag zonder instemming van alle provincies, zoals vermeld zou zijn in het negende artikel van de Unie van Utrecht.²²

Ten derde zou het aannemen van de akte in strijd zijn met het besluit van de Staten-Generaal van 19 februari jongstleden, over de *verordening*.

Om al die redenen zouden wij de Akte van Seclusie niet hebben mogen aannemen.

¹⁷ Namelijk de Unie van Utrecht van 23 januari 1579. Zie de inleiding.

¹⁸ Tijdens deze 'grote vergadering' werden onder meer een aantal zaken besproken naar aanleiding van het overlijden van stadhouder Willem II.

¹⁹ Het Hof van Holland op het Binnenhof in Den Haag was onder de Bourgondisch-Habsburgse (1432-1581) vorsten de hoogste instelling voor rechtspraak en bestuur. Na het uitbreken van de Opstand was het nog voornamelijk actief als de hoogste rechtbank. Ter Braake, *Met Recht en Rekenschap*, hoofdstuk 1 en p. 345.

²⁰ Holland en Zeeland waren vanouds afzonderlijke graafschappen, maar vormden één geheel met een één graaf.

²¹ Artikel 10 van de Unie van Utrecht luidde dat geen provincie of stad, of inwoners daarvan, een verbond mocht sluiten met een heerser of land zonder toestemming van de verenigde provincies. Zie pagina 22.

²² In artikel 9 van de Unie van Utrecht stond dat geen provincie oorlog of vrede mocht maken zonder de instemming van alle provincies.

5. Om te onderbouwen dat zelfs als wij de akte hadden mogen aannemen wij dat nog steeds niet hadden moeten doen, werden een aantal argumenten aangevoerd die betrekking hebben op de staat in het algemeen, namelijk:

Ten eerste ging het aannemen van de Akte van Seclusie in tegen de duur bevochten vrijheid en tastte het de soevereiniteit en rechten van de andere provincies aan.

Ten tweede was het aannemen van de akte laf en onderdanig, wat de staat minachting oplevert bij andere mogendheden.

Ten derde zou er door de Akte van Seclusie onenigheid ontstaan onder de regenten van het land onderling en tussen het volk enerzijds en de regering anderzijds.

6. Er werden ook enige argumenten aangewend die betrekking hebben op het huis van Oranje, namelijk:

In de eerste plaats dat de jonge prins van Oranje²³ en zijn nageslacht door de Akte van Seclusie zijn beroofd van de voorrechten die ze bij geboorte in zekere zin meekrijgen.

Ten tweede gaf de akte blijk van een grote ondankbaarheid tegenover het huis van Oranje.

Hoofdstuk 2

De provincie Holland had het recht de Akte van Seclusie aan te nemen. Bestrijding van de argumenten daartegen ingebracht.

1. De voornoemde argumenten zullen nu met kracht weerlegd worden. Wij zullen eerst aantonen dat het geheel in onze macht lag om de Akte van Seclusie aan te nemen, zonder dat iemand zich daarover kan beklagen. Het sterke fundament onder de Republiek is dat de verschillende Staten de volle soevereiniteit hebben om zelf overal over te beslissen, behalve over de zaken die aan de Generaliteit toevallen. Die zaken zijn of opgenomen in de Unie van Utrecht, of door de provincies aan de Generaliteit overgedragen. De Staten mogen doen wat ze willen voor hun eigen provincie, zonder dat de andere provincies, of wie ter wereld ook, zich er mee te bemoeien hebben. Dit staat ook in de geschriften van de voornoemde drie provincies²⁴, en in de deductie van de Staten van Zeeland van 30 juli jongstleden.

2. Iedereen is het er daarom over eens dat elke provincie zelf een stadhouder aan mag stellen. Of, nog beter gezegd, elke provincie mag het gezag overdragen dat de voorgaande

²³ De latere Willem III.

²⁴ Namelijk Friesland, Groningen en Zeeland.

stadhouders van de vorst kregen.²⁵ Ook mogen de provinciale Staten meer of minder gezag overdragen, zoals het hen goed dunkt. Ze mogen niet alleen bepaalde personen met de macht bekleden, maar ook daarvan uitsluiten als hen dat verstandig lijkt. Ze hoeven daarvoor niet het advies van anderen in te winnen of daarover met de andere provincies te communiceren. Alleen als er afzonderlijke afspraken met bepaalde bondgenoten zijn gemaakt moeten ze dat wel doen. Daarover zullen we het later verder hebben. Het voorgaande is van toepassing op de verkiezing of uitsluiting van de stadhouders, kapiteins-generaal en admiraals van de afzonderlijke provincies. Over deze functies wordt immers niet gesproken in de Unie van Utrecht en ze zijn ook niet door de provincies aan de Generaliteit overgedragen.

3. Uit dit alles blijkt ook duidelijk dat geen provincie ook maar iets te maken heeft met de stem van een andere provincie in zaken die in de Generaliteit behandeld worden. Hieruit zou alleen maar een grote verwarring en een vermenging van het soevereine gezag ontstaan. Iedere provincie heeft zelf de beschikking over haar stem, positief of negatief. En bij de zaken die in de Generaliteit ter sprake komen, mag men alleen kijken naar de meerderheid van stemmen en of men de zaak zo besluiten kan dat de Unie van Utrecht daarmee niet geschonden wordt.

4. Wij zullen ons punt nog wat nader illustreren: heeft de belangrijkste gebeurtenis uit de geschiedenis van de Republiek ons niet geleerd dat een dergelijke negatieve beslissing soms noodzakelijk is?²⁶

Hebben de Staten van Holland in de beginjaren van deze Republiek niet afzonderlijk, met grote moed in het geheim, gezworen de koning van Spanje nooit meer als vorst aan te nemen?²⁷ Zelfs de Staten van Zeeland konden daartoe toen niet gebracht worden, hoewel zij in die tijd gewoon waren hetzelfde te doen als Holland in belangrijke zaken. Kan nu dan worden gezegd dat dit in strijd was met de inhoud en geest van de Unie van Utrecht, die kort daarvoor gesloten was en nog vers in het geheugen lag? De andere provincies, en met name Zeeland, hadden toen veel meer reden, of vermeende reden, om gepikeerd te zijn over het handelen van Holland dan nu. Het ging om een veel belangrijker punt dat de

²⁵ Voor de Opstand kregen de stadhouders van de verschillende provincies van de vorst een pakket aan volmachten mee om hem in die provincie te vertegenwoordigen. Bij het ontstaan van de Republiek namen de verschillende provincies de 'sovereiniteit' van de vorst over en konden ze zelf stadhouders aanstellen met meer of minder volmachten.

²⁶ Een verwijzing naar de Akte van Verlatinge van 1581, waarin de 'negatieve beslissing' werd genomen om Filips II niet meer te accepteren als vorst.

²⁷ Het gaat hier om de Akte van Verlatinge van 1581, waarin Filips II, koning van Spanje, werd 'afgezet' als vorst van de Nederlanden.

provincies meer aan het hart lag. Door de combinatie van de onveranderlijk negatieve stem van Holland en het negende artikel van de Unie van Utrecht²⁸, werd namelijk alle mogelijkheid tot het sluiten van vrede weggenomen. Kort daarvoor nog hadden de afgevaardigden van de Staten-Generaal tijdens de onderhandelingen in Keulen²⁹ nota bene ernstig gebeden dat de Staten-Generaal overwogen of het niet beter was om de vrede te accepteren, dan voort te gaan in zo een jammerlijke, wrede en onzekere oorlog. De onderhandelingen waren bovendien alleen maar door het lange overleg van de Staten-Generaal en het daardoor veroorzaakte vertrek van de hertog van Terranova³⁰, de geautoriseerde van de tegenpartij, niet besloten.

5. Hebben de Staten van Holland niet dapper en standvastig besloten om de hertog van Anjou,³¹ beschermer van de Republiek en vorst van de meeste provincies, nooit meer te accepteren toen hij in januari 1583 had gepoogd Antwerpen en enkele andere steden met geweld te overvallen? Dit was tegen het advies van de eerbiedwaardige Willem prins van Oranje. Ook alle andere provincies waren toen ten onrechte wel tot verzoening geneigd. Toch hebben geen van de provincies de Staten van Holland toen verweten dat ze zondigden tegen de inhoud en de geest van de Unie van Utrecht. Integendeel, het is duidelijk dat zonder deze dappere en standvastige besluiten wij nu nog allemaal zouden lijden onder een ellendige overheersing. Het doel van de Unie van Utrecht zou nooit zijn bereikt, tenzij God ons door een wonder had willen bevrijden.

6. Als de Staten van Holland na het onbetamelijke gedrag van de graaf van Leicester³² een eed hadden willen afleggen om hem nooit meer tot stadhouder of kapitein-generaal aan te nemen, zou dat niet geoorloofd zijn geweest? Zou men hen daar zelfs niet tot de dag van vandaag om moeten roemen?

²⁸ Namelijk dat oorlog en vrede alleen door alle provincies unaniem konden worden gestart of gesloten. Holland blokkeerde zo met de Akte van Verlatinge de weg naar vrede.

²⁹ Keizer Rudolf II van Oostenrijk, de zoon van de neef van Filips II, startte in 1579 zonder succes de onderhandelingen te Keulen tussen Filips II en de opstandelingen in de Nederlanden. Zijn afgevaardigden bemiddelden daarbij.

³⁰ Het gaat om de Siciliaanse edelman Carlo d' Aragona.

³¹ François hertog van Anjou, Alançon etc... was de broer van de Franse koning. In de hoop de steun van Frankrijk te verwerven, vanouds de vijand van de Habsburgers, namen de opstandelingen hem in 1581 aan als soeverein vorst, met beperkte macht. Na enige onmin probeerde de hertog zijn macht te vergroten door in enkele Vlaamse en Brabantse steden Franse garnizoenen te huisvesten en Antwerpen bij verrassing in te nemen. Dit betekende tegelijkertijd het einde aan de steun aan hem, al probeerde Willem van Oranje nog tot een verzoening te komen.

³² Robert Dudley, eerste graaf van Leicester, vertrouweling van koningin Elizabeth I van Engeland. Hij kwam naar de Nederlanden in 1584, na de dood van Willem van Oranje, om de opstandelingen bijstand te verlenen. Na een aantal mislukkingen ging hij in 1587 weer terug naar Engeland.

7. Kortom, onze voorgangers in de Staten van Holland hebben zelfstandig besloten de koning van Spanje zijn heerschappij te ontnemen. Daarnaast hebben ze, tegen de intenties van de andere provincies in, tot de uitsluiting van de hertog van Anjou besloten. Dit alles deden ze zonder daarmee de bepalingen of de geest van de Unie van Utrecht te schenden. Wij mochten dus ook nu de Akte van Seclusie aannemen, zonder inbreuk te doen op de Unie van Utrecht. Hier laten we voorlopig de relatie die de akte zou hebben tot de regering van Engeland buiten beschouwing. Daar zullen we later verder op ingaan.³³

Hoofdstuk 3

In de grote vergadering van 1651 is niets gezegd dat tegen de Akte van Seclusie ingaat.

1. Ter onderbouwing van de bewering dat wij de akte niet *mochten* aannemen, is gezegd dat de akte tegen de afspraken ingaat van de grote vergadering in 1651.³⁴ Uit die afspraken zou een algemeen streven blijken om de prins van Oranje te promoveren tot de functies die zijn voorouders hebben bekleed.

2. De voornoemde provincies moeten eerst bedenken met welke redenen wij de Akte van Seclusie hebben aangenomen, zonder dat wij daarbij ook maar enige afkeer hebben getoond tegenover iemand.

3. Wij kunnen hoe dan ook met waarheid zeggen dat wij noch in de vergadering van 1651, noch in de toenmalige afzonderlijke bijeenkomsten met enige provincies, ooit iets hebben gezegd waaruit blijkt dat wij de prins van Oranje wilden promoveren.

4. Op de momenten dat andere provincies iets inbrachten dat in die richting wees, hebben wij dat altijd sterk ter discussie gesteld.

5. Dit moeten de Staten van Zeeland, die nota bene het voornoemde argument in hun deductie zo benadrukken, wel weten, aangezien zij daarover in vele afzonderlijke vergaderingen heftig met ons hebben gedebatteerd.

6. Een uiteenzetting van onze afgevaardigden van 25 april 1651 aan de Staten van Zeeland kan hiervan getuigen.

³³ Namelijk in hoofdstuk 5 van het eerste deel.

³⁴ Tijdens deze 'grote vergadering' werd onder meer een aantal zaken besproken naar aanleiding van het overlijden van stadhouder Willem II.

7. Het is vooral vreemd dat degenen die ons verwijten dat de Akte van Seclusie in strijd is met de vrijheid van overleg in de Staten-Generaal, beweren dat men al aan de prins van Oranje gebonden was door de vergadering van 1651. Dat betekent namelijk dat men de vrije keus wat dat betreft al meteen kwijt zou zijn. En wie heeft er ooit van gehoord dat iets dat wordt aangedragen om een zaak te behouden, er de oorzaak van is dat dezelfde zaak meteen verloren gaat?

Hoofdstuk 4

Over de zaken waarin Holland en Zeeland verplicht zijn samen beslissingen te nemen. Het aannemen van de Akte van Seclusie gaat daar niet tegen in.

1. Nu komen wij bij het derde zogenaamde argument om te bewijzen dat wij de Akte van Seclusie niet mochten aannemen. Wij zouden eerst de mening van de Staten van Zeeland hebben moeten vragen. Dat wij dit niet deden zou in strijd zijn met de afzonderlijke unie gesloten tussen Holland en Zeeland in de jaren 1575 en 1576.³⁵

Wij hadden gehoopt en ook verwacht dat de Staten van Zeeland ons hierover afzonderlijk zouden aanspreken in plaats van hun klachten in het openbaar in de Staten-Generaal te presenteren. Zo hoort dat immers tussen twee goede bondgenoten, zelfs als de Staten van Zeeland meenden dat de unie geweld was aangedaan. Te meer omdat wij al eerder aan de Staten van Zeeland hadden aangeboden, per brief van 18 juni, om hun afgevaardigden te informeren over alles wat het onderwerp betrof. De Staten van Zeeland zouden daar ongetwijfeld tevreden mee zijn geweest. Ze hadden dan begrepen wat ze in deze situatie hadden kunnen doen, of juist moeten laten.

2. Wij zijn het er mee eens dat volgens de unie niets mag worden besloten dat beide provincies treft, zonder daar de andere provincie over te raadplegen. Daarover wordt door de Staten van Zeeland terecht het volgende gesteld: Het is niet fatsoenlijk, noch ligt het in de macht van een van beide provincies, om een stadhouder aan te stellen zonder daar de andere provincie over te raadplegen.

3. Er is echter een groot verschil tussen een positieve beslissing en een negatieve beslissing. Er is een groot verschil tussen iemand zonder overleg tot stadhouder te kiezen of

³⁵ Het gaat hier om een soort voorafschaduwning van de Unie van Utrecht, gesloten door alleen Holland en Zeeland. Voor de leesbaarheid is hier hertaald als 'unie' (enkelvoud). De tekst zelf spreekt telkens over 'unien' (meervoud).

een stem voor de verkiezing tot kapitein-generaal uit te brengen, en alleen maar te beslissen dat men iemand *niet* zal kiezen of *geen* stem voor hem uit te brengen.

Het eerste kan namelijk schadelijk zijn voor de niet geraadpleegde bondgenoot, terwijl het tweede nauwelijks van belang is.

4. Hier is echter beslissend dat de Staten van Zeeland op 21 september 1652, zonder enig overleg met ons, besloten om te advisereren de prins van Oranje tot kapitein- en admiraal-generaal te maken. Vervolgens hebben ze dit op 28 juli 1653 gepresenteerd in de Generaliteit. Zo konden wij zelfs niet vragen naar hun beweegredenen, waardoor het ons al bij voorbaat onmogelijk werd gemaakt daarover een onbevooroordeeld advies te geven.

5. Wij hadden dan ook niet verwacht dat de Staten van Zeeland hun duidelijke schending van de unie of zo snel zouden vergeten, zoals merkwaardig genoeg blijkt uit hun deductie, of nog weten en ongegeneerd anderen daarvan ten onrechte beschuldigen.

6. Het is ook duidelijk dat toen wij het bericht van 15 april ontvingen over de definitieve beslissing van Cromwell, er geen tijd was voor lang overleg. Er was een snelle beslissing en geheimhouding nodig in deze zaak, die het algemeen belang zo sterk betrof.

In dit soort gevallen hebben de Staten van Zeeland ons in het verleden duidelijk laten merken dat ze afzonderlijk en zonder overleg wensten te beslissen. Dit deden de Staten van Zeeland zelfs toen de unie tussen Holland en Zeeland, die nu in veel gevallen gedateerd is, nog geheel werd nagekomen. Het ging zelfs om de belangrijkste beslissing die men nemen kan en waarover nu in de deductie van Zeeland het meest gerept wordt: het afstand doen van de soevereiniteit.

7. Uit de documenten blijkt dat toen er in 1584 sprake van was om de soevereiniteit van de Republiek over te dragen aan de koning van Frankrijk³⁶, de Staten van Holland de afspraken van de unie zijn nagekomen. Nadat ze het advies hadden ingewonnen van het Hof van Holland en de Rekenkamer³⁷, en klaar waren om te overleggen over een beslissing, hebben ze de Staten van Zeeland een kopie van de adviezen toegestuurd en gewacht op hun mening. De Staten van Zeeland hadden echter al voor ontvangst van de adviezen, en zonder

³⁶ Hendrik III 1574-1589.

³⁷ Het Hof van Holland, Zeeland en Westfriesland en de Rekenkamer in Den Haag waren vanouds de hoogste vorstelijke instellingen in het gewest. Het Hof van Holland hield zich bezig met bestuur en rechtspraak, terwijl de Rekenkamer verantwoordelijk was voor het controleren van de rekeningen en een optimalisering van de domeinopbrengsten. Na het uitbreken van de Opstand waren de bevoegdheden van het Hof van Holland lang onduidelijk, maar verloor het in de praktijk het grootste deel van de bestuurlijke macht aan de Staten van Holland. Ook Zeeland viel in de Bourgondisch-Habsburgse periode (1428-1581) onder de jurisdictie van het Hof van Holland en Zeeland. De actieve bemoeienissen van het Hof met Zeeland waren echter veel minder groot dan met Holland. Ter Braake, *Met Recht en Rekenschap*, hoofdstuk 1, 128-130.

enig overleg, tot het afstand doen van de soevereiniteit besloten. Zo werden de Staten van Holland voor de keuze gesteld om zich ofwel blindelings te onderwerpen aan de koning van Frankrijk, ofwel de provincies van elkaar te scheiden. De Staten van Holland hebben zich toen tevreden laten stellen met de argumenten van Zeeland dat zij meenden dat de zaak niet uitgesteld kon worden. Dit geschiedde hoewel uit de documenten blijkt dat de Staten van Holland, met name uit godsdienstige overwegingen, meer geneigd waren, en voor het algemeen belang beter achtten, om bescherming te zoeken bij de koningin van Engeland.³⁸

8. Wij kunnen het boven genoemde voorbeeld niet meer overtreffen, hoewel wij vele andere voorbeelden kunnen aanvoeren. Daarom besluiten wij door de Staten van Zeeland te vragen hoe zij ons kunnen verwijten zonder overleg beslist te hebben om, te zijner tijd, in de Generaliteit een negatieve stem te geven over een zaak die Zeeland niet aangaat of in ieder geval minder dan Holland?³⁹

Terwijl de Staten van Zeeland ons zonder overleg in de Generaliteit als bondbrekers, onderdrukkers van de vrijheid en ondankbare mensen hebben afgeschilderd? Ondanks ons verzoek met ons te overleggen en er geen sprake was van tijdsdruk? Is dat niet een splinter in andermans oog zoeken en de balk in het eigen oog niet zien? Het was inderdaad te wensen dat, zoals in het slot van de deductie van Zeeland vermeld staat, bij iedereen de ogen van het verstand geopend waren. Met al deze argumenten lijkt het ons meer dan bewezen dat wij het recht hadden de Akte van Seclusie, op zichzelf gezien, uit te vaardigen zonder dat iemand zich daarover mag beklagen. Alle vermeende tegenargumenten zijn daarmee volkomen weerlegd.

Hoofdstuk 5

In hoeverre de verschillende provincies afzonderlijk mogen onderhandelen. Holland mocht de Akte van Seclusie op verzoek van Cromwell uitvaardigen, zonder dat daarmee de Unie van Utrecht is geschonden.

Hier zullen wij duidelijk aantonen dat wij de Akte van Seclusie op aandringen van Cromwell aan hem mochten overhandigen. Wij zullen de zogenaamde argumenten van de voornoemde provincies weerleggen, voor zover die betrekking hebben op Engeland. Wij hoeven alleen na te gaan of wij iets gedaan hebben dat door de Unie van Utrecht of door een speciale bepaling verboden was. Iedereen is het er immers over eens dat alle provincies

³⁸ Elizabeth I, koningin van Engeland 1558-1603.

³⁹ Namelijk het besluit niet voor de prins van Oranje te stemmen als er een kapitein-generaal gekozen moest worden.

alles zelf en zonder klachten van anderen mogen doen of laten, uitgezonderd hetgeen dat door de Unie van Utrecht aan de Generaliteit toevalt of wat door een apart besluit is overgedragen.

2. Om een dergelijke overdracht aan de Generaliteit te bewijzen, is vooral het tiende artikel van de Unie van Utrecht aangehaald. Omdat onze handelwijze met name met dit artikel in de hand is aangevallen, is het belangrijk daar een duidelijk antwoord op te geven. Dit is echter heel eenvoudig als de tekst, en de geest, van het tiende artikel aandachtig naast onze besluiten en acties worden gelegd. Om het artikel te citeren: “De Provincies mogen geen verbonden⁴⁰ met enige naburige heren of landen maken zonder toestemming van de Verenigde Provincies.” Hier moet eerst het woord verbonden gedefinieerd worden, en in hoeverre zij verschillen van gesprekken, simpele verklaringen of beloften, van algemene verbintenissen, en zelfs van contracten en verdragen.

3. Alle politieke schrijvers zijn het er over eens dat een verbond een zeer nauwe verbintenis is tussen staten voor een gezamenlijke aanval, wederzijdse verdediging of iets soortgelijks. Het is niet te vergelijken met een belofte of verbintenis tot het doen of laten van een afzonderlijke zaak. Er is zelfs nog een duidelijk verschil tussen een vriendschapscontract, een simpel verdrag over afzonderlijke zaken, zoals het laten gaan van aangehouden schepen of het waarborgen van vrije handel, en een verbond.

4. Verbonden zijn dan wel verdragen, contracten, verbintenissen en wederzijdse beloften, maar het is niet zo dat vice versa alle verdragen, contracten, verbintenissen en beloften verbonden zijn.⁴¹ Op dezelfde manier zijn alle verdragen contracten, verbintenissen en beloften, maar zijn andersom niet alle contracten, verbintenissen en beloften ook verdragen. En hoewel al deze soorten van verplichtingen doorgaans mondeling worden besproken, kunnen er ook heel goed gesprekken plaatsvinden zonder dat dergelijke verplichtingen tot stand komen.

5. Hier gaat het slechts om een belofte van ons over een afzonderlijke zaak, die volkomen en alleen onder onze beschikking valt.

Dat is hier boven duidelijk en uitgebreid aangetoond en daarom mag het niet verbond, of zelfs verdrag genoemd worden.

⁴⁰ In de tekst overal ‘verbonden of confederaties’.

⁴¹ Met andere woorden: een koe is een beest, maar een beest is geen koe.

6. Dit wordt nog duidelijker als men beseft dat degenen die een verbond aangaan daardoor bondgenoten worden. Het lijkt geen twijfel dat wij door het aannemen van de Akte van Seclusee geen bondgenoot van Engeland zijn geworden. Zelfs door alleen een belangrijk verdrag wordt men geen bondgenoten. De koning van Spanje is door het vredesverdrag immers ook geen bondgenoot van deze Staat geworden.⁴² De afzonderlijke provincies mogen dus, ondanks het tiende artikel van de Unie van Utrecht, beloften doen aan naburige vorsten of staten, zonder toestemming van de verenigde provincies. De provincies mogen zelfs contracten of verdragen over afzonderlijke zaken of aangelegenheden aangaan, zolang het geen verbonden zijn.

7. Uit het elfde artikel van de Unie van Utrecht en de samenhang daarvan met het tiende artikel, blijkt dat met het woord 'verbond' eigenlijk een unie wordt bedoeld zoals de Unie van Utrecht zelf. In het elfde artikel zijn bij wijze van verweer of voorzorg meteen de volgende woorden toegevoegd. Als het toch (nota) gebeurt dat enige naburige vorsten of staten zich met deze provincies willen verenigen en in dit verbond (nota) opgenomen willen worden, dan moeten zij met algemene toestemming van deze provincies geaccepteerd worden.

8. De bondgenoten leken zo te zeggen dat zij alleen met toestemming van de andere provincies zich zodanig mogen verbinden met naburige vorsten of staten, dat deze daarmee stilzwijgend ook in de Unie van Utrecht worden opgenomen.

Zo wordt voorkomen dat door het aangaan van een dergelijk verbond een nieuwe bondgenoot aan de andere bondgenoten wordt opgedrongen.

9. Dat zou namelijk inderdaad gebeuren als een van de provincies zonder advies en instemming van de anderen met een vorst of staat een verbond zoals de Unie van Utrecht zou aangaan. De provincie die een dergelijk verbond zou aangaan, wordt daardoor gedwongen om de nieuwe bondgenoot te helpen verdedigen tegen alle buitenlandse en binnenlandse machten. Die provincie zou dan door de zelfde buitenlandse of binnenlandse macht aangevallen worden. Hierdoor zouden ook de andere provincies in de Unie van Utrecht verplicht zijn om de aangevallen bondgenoot te helpen. Door het aangaan van een dergelijk afzonderlijk verbond worden de andere bondgenoten dus zonder hun toestemming verplicht tot het verdedigen van de vorst of staat waarmee dat verbond aangegaan zou zijn. Zo zou een dergelijke vorst of staat zonder instemming van de andere provincies in feite opgenomen worden in de Unie van Utrecht als bondgenoot. Een dergelijke gang van zaken is met goede reden voorkomen door het tiende artikel van de Unie van Utrecht. Vervolgens

⁴² Verwijzend naar de vrede van Münster in 1648.

is in het elfde artikel uiteengezet hoe toelating in de Unie van een naburige vorst of staat wel mag geschieden.

10. Het is zo duidelijk dat het bijna voelbaar is dat het tiende en elfde artikel niet van toepassing zijn op de Akte van Seclusie. De voornoemde provincies lijken echter aan te nemen dat door het tiende artikel geen provincie zonder toestemming van de bondgenoten mag onderhandelen of een overeenkomst mag sluiten met naburige vorsten of staten. Het lijkt ons daarom nuttig om te tonen op wat voor manier onze voorouders, die de Unie van Utrecht zelf gemaakt hebben, het tiende artikel hebben uitgelegd. Het staat immers buiten kijf dat hun interpretatie de juiste moet zijn en dat hun oordeel zonder enig probleem gevolgd kan en moet worden.

11. Om verdere aanvallen de kop in te drukken zullen wij nu glashelder laten zien dat de vervaardigers van de Unie van Utrecht de betekenis van het tiende artikel hetzelfde hebben uitgelegd als wij. Als gevolg daarvan zijn alle provincies, voor zichzelf of samen, met vorsten en staten in onderhandeling getreden. De provincies zijn voor zichzelf niet alleen algemene verbintenissen aangegaan, maar hebben ook verschillende malen contracten en verdragen gesloten. Daaruit blijkt ook meteen hoe fout de Staten van Zeeland zitten als ze beweren dat geen enkele provincie ooit iets gedaan heeft dat van dezelfde aard is als het aannemen van de Akte van Seclusie.

12. De Staten van Holland hebben op 2 juni 1579, dus nog binnen vijf maanden na het sluiten van de Unie van Utrecht, afzonderlijk en op eigen kosten Bartholomeus Grijpius⁴³ naar de koning van Denemarken gestuurd. Hij werd gestuurd om er op welke manier ook voor te zorgen dat de door de koning van Denemarken aangehouden schepen werden vrij gelaten. Bartholomeus Grijpius was in zijn onderhandelingen zo succesvol dat de aangehouden schepen inderdaad werden vrij gelaten.

13. De provincies Brabant, Vlaanderen, Mechelen⁴⁴, Friesland en Groningen hebben met de hertog van Anjou een plechtig verdrag gesloten op 23 januari 1581, een jaar na het sluiten van de Unie van Utrecht. Dit was tegen de wil van de provincies Gelre, Doornik en het Doornikse, Utrecht en Overijssel. Ook Holland en Zeeland stemden oorspronkelijk niet in. Uiteindelijk overtuigde prins Willem van Oranje hen om zich met de onderhandelingen in te laten, nadat hij hen verzekerde dat op hun vrijheid en rechten scherp zou worden gelet. Ook

⁴³ Bartholomeus Buys alias Grijpius, pensionaris van Gorinchem.

⁴⁴ Mechelen was een zelfstandige heerlijkheid, los van Brabant.

Groningen stemde niet duidelijk in, maar verklaarde alleen zich niet te verzetten tegen hetgeen dat met de hertog van Anjou zou worden besproken.

14. De hertog van Anjou werd tot heer van de andere provincies gemaakt met complete overdracht van bestuur, rechtspraak en domeinen. Filips van Marnix, heer van Sint Aldegonde,⁴⁵ heeft er toen op bevel van Willem van Oranje voor gezorgd dat Holland en Zeeland niet verplicht zouden zijn om meer te doen dan met die provincies een goede eenheid te handhaven. Holland en Zeeland zouden zich bij hen aansluiten in alles wat de oorlog betrof, solidair zijn wat betreft de koers van de munt, en de wederzijdse privileges en rechten van de provincies helpen verdedigen. De provincies zouden echter niet nog andere verplichtingen of bevoegdheden krijgen, maar dezelfde status behouden zoals vastgelegd bij de pacificatie van Gent⁴⁶, wat ook beloofd is door de hertog van Anjou aan de prins van Oranje. Na het sluiten van het verdrag op 12 februari 1582 te Antwerpen, en voor de eed aan de hertog werd afgelegd, is dit tevens in een schriftelijke akte vastgelegd. Hierbij valt nog nadrukkelijk op te merken dat dezelfde regeling ook voor Utrecht is vastgesteld, omdat die provincie samen met Holland en Zeeland onder hetzelfde bestuur viel.⁴⁷ Utrecht wilde zich echter op geen manier, zelfs niet met het voordeel van die regeling, onder de hertog van Anjou stellen.

15. Deze besprekingen met de hertog van Anjou waren van het hoogste belang. Wij menen dat ze nooit tegen de zin van de voornoemde provincies⁴⁸, zonder de nadrukkelijke instemming van Groningen en tegen het advies van Holland en Zeeland in, zo ijverig nagevolgd hadden mogen worden. Toch heeft geen provincie ooit beweerd dat de Unie van Utrecht hiermee werd geschonden. Ook heeft niemand ooit gezegd dat Holland en Zeeland, door de voorzorgen van Willem van Oranje, de Unie op wat voor manier dan ook hebben geschaad. Dat komt omdat iedereen alleen maar heeft onderhandeld met wat hen toebehoort. Het ging om de overdracht of het behoud van de eigen domeinen en rechten. Men scheidde zich daarmee niet af van de Unie van Utrecht. Ook sloot men daarmee geen verbond waardoor andere rijken of staten in feite in de Unie werden opgenomen, wat het tiende artikel van de Unie moet voorkomen.

16. Ook de Staten van Gelre hebben uiteindelijk de hertog van Anjou op speciale voorwaarden aangenomen als heer.

⁴⁵ Marnix van Sint Aldegone (1540-1598) was een vertrouweling van Willem van Oranje.

⁴⁶ De pacificatie van Gent van 1576. In oktober van dat jaar sloten Willem van Oranje en de Staten van Holland en Zeeland een verdrag met de andere provincies van de Noordelijke en Zuidelijke Nederlanden tegen Spanje.

⁴⁷ Vanaf 1528 was de stadhouder van Holland en Zeeland ook de stadhouder van Utrecht.

⁴⁸ In de tekst weer dezelfde opsomming als boven: Gelre, Doornik en het Doornikse, Utrecht en Overijssel.

17. In juni 1581, nog geen anderhalf jaar na het sluiten van de Unie van Utrecht, hebben Willem van Oranje en de Staten van Holland de heren Leonard Casembroodt, raadsheer in het Hof van Holland, Pieter Jansz Verboom en Barent Pietersz naar Bremen gestuurd. Ze moesten daar praten over de handel, het verminderen van onbehoorlijke belastingen et cetera. Deze onderhandeling had geen groot succes, met name omdat Bremen de belastingen en de nieuwe heffingen op de haring niet wilde verlagen. Toen hebben Willem van Oranje en de Staten van Holland de stad Bremen geschreven dat als zij niet voor rede vatbaar waren, ze genoodzaakt zouden worden soortgelijke tegenmaatregelen te nemen. Hierbij moet men beseffen dat de admiraliteitscolleges nog provinciale colleges waren en de gelden voor de konvooien nog ter beschikking stonden van de Staten van de provincie waar die werden geheven.

Daar is in 1597 duidelijk verandering in gekomen, ter voorkoming van verschillende problemen.⁴⁹

18. Ook besloten de Staten van Holland in oktober 1581 dat Joachim Ortel als agent van Holland en Zeeland naar koningin Elizabeth van Engeland⁵⁰ zou worden gezonden. Ortel is enige tijd daarna naar Engeland gereisd met een speciale opdracht en een duidelijke instructie van de Staten van Holland.

19. Ortel heeft vervolgens in Engeland over verschillende zaken voor de Staten van Holland onderhandeld. In augustus 1584 is hij samen met Jacob de Grijse, baljuw van Brugge en het Brugse Vrije, ingezet door de Generaliteit bij het Hof van de koningin. Vervolgens heeft Ortel speciale opdracht gekregen van de provincies Holland, Zeeland, Friesland en Utrecht, waarmee hij verschillende keren belangrijk overleg heeft gepleegd met de koningin. Daarna is hij nog geruime tijd agent-generaal van Holland en Zeeland aan het Hof van Engeland gebleven.

20. De Staten van Holland hebben ook kort na het afzweren van Filips II⁵¹ hun afgevaardigden naar de Rijksdag in Duitsland gestuurd, om de afzwering te rechtvaardigen. De bondgenoten veroordeelden dit geenszins en interpreteerden het niet als een inbreuk op de Unie van Utrecht. Toen de Generaliteit later besloot om ook een ambassadeur naar de Rijksdag te sturen, hebben de Staten van Holland zelfs duidelijk gezegd niet te willen helpen de kosten te dragen, omdat zij al eerder aan hun plicht en kosten hadden voldaan.

⁴⁹ Vanaf 1597 behoorden de verschillende admiraliteitscolleges tot de Generaliteit.

⁵⁰ Elizabeth I, koningin van Engeland 1558-1603.

⁵¹ Bij de Akte van Verlatinge in 1581.

21. Nadat de hertog van Anjou had geprobeerd om Antwerpen en enkele andere steden te overvallen, hadden Holland en Zeeland een grote weerzin om zich ooit nog met hem te verzoenen.⁵² Verschillende provincies hebben toen toch weer met hem onderhandeld. Holland en Zeeland hebben toen echter nooit beweerd dat dit strijdig was met de Unie van Utrecht. Ze hebben het, omdat zij zagen dat ze dit niet wettelijk konden verhinderen, zonder heftig verzet voort laten gaan.

22. De provincies Brabant, Gelre, Vlaanderen, Zeeland en Mechelen hebben hun gedeputeerden die in de afvaardiging van de Generaliteit zaten om de koning van Frankrijk de soevereiniteit aan te bieden, gelast om veel meer over te geven en op soepeler voorwaarden dan in de instructie van de Generaliteit aan alle afgezanten. Tegelijkertijd hadden Holland en Utrecht met afzonderlijke volmachten hun afgevaardigden meer beperkt. Iedereen veronderstelde dus weer voor zichzelf te onderhandelen, net zoals bij de onderhandelingen met de hertog van Anjou.

23. De Staten van Brabant hebben aan het begin van 1585 de eerder genoemde heer De Grijse ook afzonderlijk afgevaardigd naar de koningin van Engeland.

24. De Staten van Holland hebben in maart 1586 Hendrik van der Veecken afzonderlijk naar de koning van Frankrijk afgevaardigd, om te zorgen voor het loslaten van enkele Hollandse schepen die werden vastgehouden. Hij was toen zelfs nog in dienst als commies-generaal van de konvooien van de verenigde provincies. De Staten van Holland hebben hem toen voorzien van een zeer duidelijke instructie, waaruit de afzonderlijke rechten van de respectievelijke provincies, en vooral die van Holland en Zeeland, duidelijk opgemaakt kunnen worden.

25. De Staten van Utrecht hebben ook nog in juli 1588 (hoewel het waar is dat dit geschiedde in de tijd van de politieke twisten tijdens Leicester⁵³) Nicolaas van Meetkercken naar de koningin van Engeland gestuurd met een afzonderlijke instructie. De Staten van Utrecht gaven hem ook nog in een geheime notitie volmachten voor enige belangrijke zaken.

⁵² Zie pagina 49 en 50.

⁵³ De oude geschiedschrijver P. L. Muller noemde de tijd van graaf Robert Dudley van Leicester de gevaarlijkste periode van de Opstand. Tijdens zijn bewind als algemeen landvoogd was er een grote partijstrijd over de verhouding van de afzonderlijke delen van de Republiek tot het geheel en de verhouding tussen kerk en staat. Muller, *Onze gouden eeuw*, 9-10.

26. Hier zouden nog verschillende voorbeelden van gelijke aard aan kunnen worden toegevoegd. Deels zijn die recent voorgevallen en liggen ze nog vers in het geheugen. Deels kunnen ze nagezocht worden in de archieven van de andere provincies, waar wij geen toegang tot hebben. Wij zullen hier echter niet verder op in gaan. Wij hadden geen ander doel dan te bewijzen dat zelfs uit het optreden van degenen die de Unie van Utrecht hebben gesloten blijkt dat onze interpretatie van het tiende artikel de enige juiste is.

Wij willen nu graag weten of de regeerders van de voornoemde drie provincies de correcte uitleg van het tiende artikel willen accepteren. Daarmee zouden ze hun voorouders zuiveren van de blaam die ze hen door hun eigen geschriften veel meer hebben aangewreven dan ons. Of willen ze liever een compleet verkeerde uitleg geven aan het tiende artikel, om ons en hun eigen voorouders, die zo hard en oprecht voor het algemeen belang hebben gewerkt, te beladen met de schuld van meened en bondbreuk?

27. Wij vertrouwen er in ieder geval op dat, voor zover onze prijzenswaardige voorouders ons nog niet geheel hebben gezuiverd van de blaam, wijlen prins Willem van Oranje ons van iedere aantijging zal bevrijden. Door prins Willem van Oranje, wiens nagedachtenis de voornoemde provincies zo uitvoerig roemen, zal men de beschuldigingen voor zover die nu nog stand kunnen houden laten vallen. De provincies moeten beseffen dat Willem van Oranje de afvaardiging van Leonard Casembroot en diens metgezellen zelf heeft bewerkstelligd; dat hij Ortel als agent van Holland met afzonderlijke verzoekschriften heeft voorzien; dat hij de initiatiefnemer en hoofdpersoon is geweest in de afzonderlijke en zeer bedenkelijke onderhandelingen met de hertog van Anjou; dat hij zich ook tijdens de tweede afzonderlijke onderhandeling met de hertog van Anjou zozeer heeft ingezet, dat de Staten van Holland genoodzaakt waren hem via speciale gezanten in Zeeland te wijzen op de oneer die hem hierdoor dagelijks meer en meer te beurt viel. De voornoemde provincies zullen begrijpen dat, met hun eigen argumentatie, Willem van Oranje hierdoor als schuldig aan meened en bondbreuk zou moeten worden bevonden. De provincies zullen daarom nu ook begrijpen dat de beschuldigingen die zij ons ten laste leggen, niet alleen hun voorouders, maar ook de onvolprezen prins van Oranje veel zwaarder belasten. Zij moeten daarom liever de ware betekenis van de Unie van Utrecht aanhouden dan in hun eigen ondoorgrondelijke doolhoven verder verdwalen.

28. Wij concluderen uit dit alles dat wij geen schuld hebben aan het schenden van de Unie van Utrecht. Wij hebben zelfs niet volledig gebruik gemaakt van de rechten die iedere provincie voor zichzelf volgens de Unie mag uitoefenen. Als wij vanaf het begin van de

onderhandelingen met Engeland de heren Van Beverningk en Nieuwpoort hadden gelast de Akte van Seclusie aan Cromwell over te geven, dan hadden wij daarmee nog altijd geen verbond gemaakt of de Unie van Utrecht geschonden. Wij zouden dan nog altijd veel minder gedaan hebben dan Gelre en Zeeland in hun voornoemde onderhandelingen met Frankrijk. Wij hebben slechts besloten onze rechten op één punt niet te gebruiken.⁵⁴ De provincies die onderhandelden met Frankrijk hadden de instructie gegeven om al hun rechten aan de koning van Frankrijk over te dragen, behalve wat betreft de religie en de privileges. Als wij ook dergelijke instructies hadden kunnen en mogen geven, wat uit het voorgaande duidelijk blijkt, wat moeten we dan denken van de beschuldigingen nu blijkt dat wij dat geenszins gedaan hebben? Als er zo veel onderhandelingen zonder schending van de Unie van Utrecht zijn geweest, wat moeten we dan denken van de beschuldigingen van een provincie⁵⁵ die daar zelf zo hard aan heeft meegedaan?

Hoofdstuk 6

De respectievelijke provincies zijn niet verplicht hun bondgenoten op de hoogte te stellen van afzonderlijke onderhandelingen die zij met vorsten of staten voeren. Holland mocht ook zonder overleg de Akte van Seclusie voor Cromwell aannemen. Om verschillende redenen moest daar zelfs niet van tevoren over gecommuniceerd worden.

1. Nu zullen wij de andere bouwstenen van de gammele argumentatie van de voornoemde provincies onderzoeken. Hieruit blijkt duidelijk dat over de onderhandelingen voorafgaand aan de Akte van Seclusie slechts met giswerk wordt gesproken. Men beweert dat wij de Akte van Seclusie niet mochten aannemen zonder daarover te communiceren met de andere bondgenoten. Wij zouden daar alleen in hun bijzijn over hebben mogen onderhandelen of hen vooraf moeten waarschuwen en hun advies inwinnen. Deze bewering is, voor zover van toepassing, wat betreft de provincie Zeeland hiervoor al uitvoerig weerlegd. Nu willen wij de andere provincies vriendelijk verzoeken goed na te denken wat voor een nut een dergelijk overleg had kunnen hebben.

2. Ten eerste weten de andere provincies dat die communicatie niet eerder had kunnen plaatsvinden dan na de ontvangst van het bericht van de heren Van Beverningk en Nieuwpoort op 15 april jongstleden. Tegelijkertijd met de ontvangst van het getekende vredesverdrag werd toen voor het eerst gesproken over de wens van Cromwell. Ten tweede

⁵⁴ Namelijk het vrije beschikkingsrecht een stadhouder en kapitein-generaal te kiezen.

⁵⁵ Namelijk Zeeland.

zullen de provincies het met ons eens zijn hoe geschokt de afgevaardigden in de Generaliteit over een dergelijk bericht zouden zijn geweest.

3. Bij een dergelijk bericht is het te betwijfelen of de afgevaardigden het vredesverdrag hadden kunnen bekrachtigen zonder eerst alles te communiceren aan hun opdrachtgevers. Aan de andere kant is het de vraag of zij voor hun opdrachtgevers, hun eigen geweten, de inwoners van het land, wier welvaart de hoogste wet moet zijn, en het nageslacht zouden hebben kunnen verantwoorden dat door een mogelijk uitstel er iets tussen zou komen, zoals in wereldse zaken vaak gebeurt⁵⁶, en het vredeswerk, dat dankzij God was verkregen, wederom in een treurige oorlog uit elkaar zou zijn gebarsten.

Wij overwogen een dergelijk scenario en besloten dat beide wegen voor de afgevaardigden zeer bezwaarlijk zouden zijn. Ongetwijfeld zouden beide mogelijkheden, zoals het in wereldse zaken gaat, en bij de gesteldheid en veranderingen van de gemoederen in de provincies, grote problemen voor hen hebben veroorzaakt.

4. Wij menen dat wat voor de afgevaardigden het veiligste zou hebben geleden⁵⁷, voor het land veruit het gevaarlijkste zou zijn geweest. Het ging bovendien om een puur Hollandse aangelegenheid, zoals hiervoor uitgebreid is uiteengezet, die niet in de andere provincies besproken moet worden. Wij kunnen dus niet anders concluderen dan dat het communiceren hierover de grootste fout op aarde zou zijn geweest. Wij kunnen ons goed indenken dat veel van de afgevaardigden die tijdens een dergelijke communicatie in de Generaliteit aanwezig zouden zijn geweest, het betreurd hadden dat zij door een dergelijke onnodige communicatie gedwongen werden om ofwel de dienst aan het land te verwaarlozen, ofwel hun opdracht met gewetensbezwaren uit te voeren.

5. Wij zien niet hoe de afgevaardigden van de provincies in die situatie het vredesverdrag hadden kunnen bekrachtigen, terwijl dit het beste voor het land was. Zij hadden in dat geval namelijk moeten toegeven dat wat hun verteld werd de Generaliteit of hun superieuren niet aanging. Ook de Gecommitteerde Raden⁵⁸ moesten om dezelfde redenen een dergelijke communicatie afwijzen. Als er bovendien wel een dergelijke communicatie had plaatsgevonden, zou iedereen dit hebben geïnterpreteerd alsof hiervoor eerst het overleg van de Staten-Generaal en van de afzonderlijke provincies zou worden afgewacht. Men kan

⁵⁶ Wereldse zaken werden gezien als vergankelijk en veranderlijk, in tegenstelling tot de eeuwige en onveranderlijke God.

⁵⁷ Namelijk het overleg over deze zaak in de eigen provincie.

⁵⁸ De gecommitteerde raden waren verantwoordelijk voor het dagelijks bestuur van de Staten van Holland. Er waren tien leden, die twee keer per dag onder het voorzitterschap van de raadpensionaris vergaderen. Een aantal van hen had ook zitting in de Staten-Generaal. Fruin, *Geschiedenis der staatsinstellingen*, 219, 239.

zich niet voorstellen dat de Gecommitteerde Raden door zulk naïef gedrag de afgevaardigden van de andere provincies in een dergelijk lastig parket hadden willen brengen.

Als er dus van tevoren was gecommuniceerd, alleen om de nieuwsgierigen te bevredigen, dan zou het zomaar nog duizenden christenlevens gekost kunnen hebben, door velen betreurd.

6. Buiten dat kunnen wij, zoals gezegd, niet begrijpen hoe de noodzaak van een dergelijke communicatie beargumenteerd kan worden. Het ging immers, zoals onweerlegbaar aangetoond, om een privézaak die geheel valt onder de eigen bevoegdheden.

7. Hebben Gelre en Zeeland hun voornoemde afzonderlijke instructies aan hun afgevaardigden tijdens de onderhandelingen in Frankrijk aan de andere bondgenoten getoond?

8. Hebben Holland en Utrecht hun afzonderlijke beperkte volmachten voor hun afgevaardigden tijdens de onderhandelingen met Frankrijk voorgelegd aan de Generaliteit?

9. Het tegenovergestelde is te zien in het rapport aan de Staten-Generaal over deze onderhandelingen in april 1585. De afzonderlijke instructies en volmachten waren voor het eerst naar voren gebracht tijdens de lastige onderhandelingen en hebben toen voor nog meer problemen gezorgd. Wij begrijpen echter niet waarom daar toen niet eerder over was gecommuniceerd, omdat daar geen tijdverspilling of andere problemen te vrezen waren, zoals hier wel het geval was.

10. Wij weten niet of ook de afzonderlijke opdracht van Holland, Zeeland, Friesland en Utrecht aan Joachim Ortel, toen hij samen met de heer De Grijse in opdracht van de Staten-Generaal in Engeland was, aan de andere bondgenoten is gecommuniceerd of niet. Wij weten echter wel dat hetgeen de heer van Sint-Aldegonde, op bevel van Willem van Oranje, voor Holland en Zeeland bij de hertog van Anjou heeft bewerkstelligd, strikt geheim is gehouden.

11. Hoewel wij hier verschillende soortgelijke voorbeelden aan kunnen toevoegen, zullen wij ons beperken tot één belangrijk voorbeeld dat nog vers in het geheugen ligt. Toen de heer De Knuyt afgezant van deze staat was tijdens de vredesonderhandelingen met Spanje, heeft

hij in afzonderlijke opdracht van stadhouder Frederik Hendrik⁵⁹ onderhandeld en verdragen gesloten.

Wij kunnen eerlijk zeggen dat hierover zelfs geruime tijd na het sluiten van de verdragen geen communicatie is geweest. Ook zullen de andere provincies zich er van bewust zijn dat hier niet het minste overleg over is geweest in de Staten-Generaal. Toch zijn wij ook hier van mening dat communicatie zonder enig probleem had kunnen plaatsvinden.

12. Nu wij de handelingen van de andere provincies overzien, kunnen wij God niet genoeg prijzen en danken dat we zo voorzichtig waren om de Staten-Generaal niet op de hoogte te brengen. Uit de huidige stemming van de provincies is duidelijk op te maken dat een voortijdige communicatie had geleid tot een voortzetting van de zo betreuenswaardige en akelige oorlog. Dit is nu voorkomen, dankzij onze voorzichtigheid en de genade van God.

Hoofdstuk 7

Het is de Staten van de afzonderlijke provincies geoorloofd ook hun privé zaken door afgevaardigden van de Generaliteit te doen behartigen. De heren Van Beverningk en Nieuwpoort mochten dus de Akte van Seclusie aan Cromwell overhandigen.

1. In hun kromme argumentatie beweren de andere provincies dat wij hoe dan ook de heren Van Beverningk en Nieuwpoort niet mochten opdragen te onderhandelen over de Akte van Seclusie. Hierbij steunen ze op de volgende ongefundeerde stelling: Ambassadeurs, of afgevaardigden, moeten alleen handelen in de naam en op bevel van de Generaliteit en mogen geen verhoor geven aan de verzoeken of bevelen van een ander. Ook leeft de veronderstelling dat de heren Van Beverningk en Nieuwpoort dit nog eens nadrukkelijk was verboden door de Staten-Generaal.

Wij geven graag toe dat wij niet weten waar vermeld staat dat afgevaardigden geen gehoor mogen geven aan de verzoeken of bevelen van anderen dan hun opdrachtgevers en dat wij ook niet begrijpen waarop dat gefundeerd zou zijn.

2. Wij weten wel dat dergelijke afgevaardigden gewoon en verplicht zijn om verzoeken door te sturen van degenen naar wie zij gezonden zijn. Zodoende hebben tot nu toe alle afgevaardigden van deze staat de aan hen gedane verzoeken doorgestuurd naar de Staten-

⁵⁹ Frederik Hendrik van Oranje-Nassau, vermeld als de prins van Oranje. Frederik Hendrik (1584-1647) volgde in 1625 zijn halfbroer Maurits op als stadhouder van Holland, Zeeland, Utrecht, Gelre en Overijssel. In 1640 werd hij bovendien stadhouder van Groningen.

Generaal, naar de Provinciale Staten en ook wel aan de bestuurders van de steden. Ook zijn de afgevaardigden gewoon om zaken die afzonderlijke provincies raken, op aanbeveling of schrijven van de betreffende Staten, te bevorderen bij degenen aan wie ze gezonden zijn. Ze mogen zelfs dergelijke verzoeken aannemen van steden, instellingen, of individuen. Hier zijn vele voorbeelden van, bij iedereen voldoende bekend en hiervoor al deels behandeld, waardoor wij het niet nodig vinden er nog meer van te vermelden.

3. De Staten van Zeeland veronderstellen in hun deductie dat de heren Van Beverningk en Nieuwpoort door een instructie waren bevolen om geen gehoor te geven aan dergelijke opdrachten. Deze bewering is van dusdanig belang dat wij wensen dat de Staten van Zeeland het artikel van de instructie hadden vermeld waarin een dergelijke beperking te vinden zou zijn of dat, nog liever, zij de woorden van het artikel in hun deductie hadden opgenomen.

4. Omdat zij dit niet hebben gedaan, namen wij de moeite om de bevelen van de Staten-Generaal van 5 en 10 juni 1653 zorgvuldig na te lezen. Met die bevelen zijn de heren Van Beverningk en Nieuwpoort, samen met wijlen de heer Van der Pette en de heer Jongestal, oorspronkelijk naar Engeland afgevaardigd en vertrokken na nadere instructies van 20 juni. Ook hebben wij de instructie van de Staten-Generaal van 23 augustus 1651 voor de heren Cats, Schaap en Van der Perre als buitengewoon ambassadeurs bij het parlement van Engeland bestudeerd, de nadere bevelen van de Staten-Generaal van 21 oktober ten tijde van de tweede zending van Nieuwpoort en Jongestal, de bevelen van 19 en 20 februari van dit jaar ten tijde van de laatste zending van Van Beverningk, Nieuwpoort en Jongestal, alsmede alle besluiten van de Staten-Generaal over de onderhandelingen van deze heren die daarvoor en daarna zijn genomen.

5. Wij hebben in geen van de instructies, bevelen en besluiten een dergelijke opgelegde beperking kunnen vinden. Wij moeten daarom met droefheid concluderen dat de Staten van Zeeland, in hun onbetamelijke fanatisme om ten laste van hun goede bondgenoten allerlei argumenten te bedenken, zo ver zijn gegaan dat ze iets wat nergens te vinden is als waarheid willen zien. Ook concluderen wij met plezier dat de andere bondgenoten nu weinig waarde zullen hechten aan de andere beweringen van de Staten van Zeeland en die ook beschouwen als het resultaat van hun onbetamelijke fanatisme.

6. Het is nu overduidelijk gebleken dat afgevaardigden van de Staten-Generaal ook gehoor mogen geven aan de verzoeken van anderen dan de Generaliteit. Het is geheel ten onrechte

te veronderstellen dat de heren Van Beverningk en Nieuwpoort dit door een afzonderlijke instructie verboden was.

7. Het doet ons werkelijk pijn dat het gedrag dat bij anderen nog recent in veel belangrijker zaken was goedgekeurd, ons nu zo hatelijk wordt nagedragen. Toen de heer De Knuyt in opdracht van Frederik Hendrik, en buiten medeweten van de staat, in Münster de voornoemde verdragen sloot, was hij als afgezant van de staat gebonden aan de instructie die op 28 oktober 1645 was vastgelegd.

In die instructie staat in artikel 96 nadrukkelijk vermeld: Er mogen geen geheime instructies zonder kennis van de Staten-Generaal aan de ambassadeurs en afgezanten worden gegeven of gestuurd. Als een provincie, of iemand anders (nota) dit zou proberen te doen dan moeten de ambassadeurs en gezanten dat resoluut afwijzen en onmiddellijk de Staten-Generaal waarschuwen. De heer De Knuyt had dit volgens artikel 91 van dezelfde instructie nog wel plechtig gezworen.

8. Frederik Hendrik en de heer De Knuyt is niets verweten, hoewel ze, ondanks alle voorzorgsmaatregelen, buiten de Staten-Generaal om verdragen met de vijand hebben gesloten. Met welk argument mogen wij dan voor bondbrekers worden uitgemaakt? Wij hebben slechts aan de heren Van Beverningk en Nieuwpoort, die onze eigen onderdanen zijn en geen beperkende instructie hadden ontvangen, gevraagd of zij met alle mogelijke middelen wilden proberen om Cromwell tevreden stellen met de eerder genoemde *verordening*, die nu in artikel 32 van het vredesverdrag is opgenomen.

9. Om het argument nog hatelijker en sterker te maken is ook nog eens beweerd dat de heren Van Beverningk en Nieuwpoort de akte hebben overgegeven na het bevel van de Staten-Generaal dat niet te doen. Wij vinden deze stelling van hetzelfde kaliber als de bewering dat de ambassadeurs de opdracht hadden meegekregen om alleen van de Staten-Generaal verzoeken te ontvangen. Ook hier is heel eenvoudig over te zeggen dat de ambassadeurs nooit een dergelijk bevel van de Staten-Generaal hebben ontvangen. Het is algemeen bekend dat de Generaliteit slechts één maal, op 6 juni 1654, over dit onderwerp aan de ambassadeurs heeft geschreven, en dat hierin geen enkel verbod tegen uitlevering van de akte staat vermeld.

Uit de aantekeningen van de afgevaardigden uit Groningen⁶⁰ blijkt ook duidelijk dat tijdens het overleg hierover, alleen zij hebben volgehouden dat de ambassadeurs verboden moest

⁶⁰ Vermeld als van Stad en Lande.

worden om die onderhandeling tot een einde te brengen. Hieruit blijkt weer duidelijk hoe snel een onbetamelijk fanatisme iemand wegvoert van de waarheid.

Hoofdstuk 8

Het is de afzonderlijke provincies toegestaan ter bevordering van de vrede een eigen bijdrage te leveren, zonder daarover te communiceren met de bondgenoten. Ook is door het verlenen van de Akte van Seclusie aan Cromwell het negende artikel van de Unie van Utrecht niet geschonden.

De voornoemde provincies beweren dat ons besluit tot de Akte van Seclusie zonder daarover met de bondgenoten te communiceren, niet wettig was en in strijd met het negende artikel van de Unie van Utrecht. Wij maken daar uit op dat die provincies, die onze eerlijke bedoelingen en rechtmatige handelingen onder vuur willen nemen, een oplossing proberen te vinden voor hun gebrek aan argumenten.

2. In het negende artikel is het volgende bepaald: Men zal geen bestand of vrede maken zonder advies en algemene instemming van de provincies. Dat betekent dat als op bevel van de gezamenlijke bondgenoten onderhandeld wordt met vorsten of staten over vrede, dat alle bondgenoten verplicht zijn alles te doen om de vrede te bewerkstelligen. Het is dus absoluut niet het geval dat wij met de Akte van Seclusie de Unie van Utrecht hebben geschonden.

Integendeel, wij waren door de Unie van Utrecht praktisch verplicht om dat besluit te nemen, aangezien het de vrede heeft bevorderd die alle bondgenoten wensten.

Te meer omdat wij tot ons verdriet hadden vernomen, zoals eerder uiteengezet, dat de vrede zonder dit besluit niet tot stand kon komen.

3. Het is waarachtig wel een erg onchristelijke interpretatie van de Unie van Utrecht, en geen kleine beschuldiging aan het adres van onze voorouders, die de Unie met een zo christelijk oogmerk zijn aangegaan, om te beweren dat de afzonderlijke bondgenoten daardoor verplicht zijn om iets na te laten dat ter bevordering van de vrede dient. Omdat God iedereen bevolen heeft naar vrede te streven, zou een dergelijke verplichting direct ingaan tegen zijn gebod. Wij vertrouwen er daarom op dat de voornoemde provincies niet verder op dit punt wensen in te gaan.

4. Wij zijn er wederom bedroefd over dat niet wordt gedoogd dat wij ter bevordering van de vrede iets hebben opgegeven,⁶¹ terwijl anderen nooit enige blaam heeft getroffen toen zij

⁶¹ Namelijk het vrije beschikkingsrecht een stadhouder en kapitein-generaal te kiezen.

voor de vrede, buiten weten van de regering, verdragen hebben gesloten en daarbij grote domeinen en inkomsten hebben verworven.

5. Zo is al op 8 januari 1647 in Münster een verdrag gesloten tussen de Spaanse afgevaardigden en de heer De Knuyt in naam van Frederik Hendrik. In dat verdrag werd onder andere aan de echtgenote van Frederik Hendrik⁶² de stad en heerlijkheid van Zevenbergen met alle daarbij horende rechten en inkomsten toegekend. De koning van Spanje beloofde daarbij ook nog eens de stad en heerlijkheid te verlichten van alle lasten die er op rustten.⁶³

6. Als anderen nooit ergens van beschuldigd zijn voor het verwerven van zulke mooie domeinen om de vrede te bevorderen, dan mogen wij ook niet veroordeeld worden voor het afgeven van iets van ons vrije beschikkingsrecht voor een zo lofwaardig en christelijk doel. Er zal daarom des te meer in ons voordeel worden geoordeeld, aangezien het moeilijker is iets weg te geven dan van anderen te ontvangen.

Hoofdstuk 9

Het aannemen van de Akte van Seclusie is niet strijdig met de besluiten van de Staten-Generaal en in het bijzonder niet met de geheime besluiten van 19 februari 1654.

1. Hier komen we dan bij het derde vermeende argument. Het aannemen van de Akte van Seclusie zou strijdig zijn met het besluit van de Staten-Generaal van afgelopen 19 februari wat betreft de *verordening*. De ambassadeurs hadden zich hier nauwgezet aan moeten houden en wij hadden geen bevelen mogen geven die daarmee strijdig waren. Wij wensen opheldering of de voornoemde provincies menen dat de afzonderlijke berichten van Holland strijdig zijn met de inhoud van het besluit, namelijk het mogen toekennen van de *verordening*, of met de geheime clause waarin de Staten-Generaal verklaren dat de afgevaardigden niet meer dan de *verordening* mochten toekennen.

2. Als het eerste bedoeld wordt dan is het duidelijk dat in het besluit niet anders wordt gezegd dan dat de afgevaardigden de *verordening* mogen toekennen. Wij hebben niets gedaan dat daarmee strijdig is. Uit het voorgaande blijkt dat al duidelijk, en in het vredesverdrag kan worden nagelezen dat de *verordening* in artikel 32 letterlijk is

⁶² Amalia van Solms. Vermeld als prinses van Oranje.

⁶³ Domeinen konden 'belast' zijn door allerlei financiële verplichtingen.

opgenomen. De mogelijkheid om de *verordening* in te willigen is de afgevaardigden daarom geenszins ontnomen.

3. Als wordt gedoeld op de geheime clause, waarin de Staten-Generaal verklaren dat hun afgevaardigden niet meer mochten toekennen dan de *verordening*, dan is het ook alleszins duidelijk dat wij geenszins daartoe hebben bevolen. Uit het vredesverdrag, waarin de *verordening* letterlijk in het 32e artikel is vermeld, blijkt duidelijk dat de afgevaardigden niets meer dan de *verordening* hebben toegekend.

4. Wij hadden alleszins vanaf het begin de heren Van Beverningk en Nieuwpoort, als onze onderdanen, mogen autoriseren om Cromwell een toezegging als de Akte van Seclusie te doen. Wij hebben daar geen enkele opdracht toe gegeven. Toen wij te horen kregen dat Cromwell hier absoluut op aandrong, hebben wij de noodzakelijke beslissing genomen tot het uitvaardigen van de akte, maar de heren Van Beverningk en Nieuwpoort herhaaldelijk geschreven alles in het werk te stellen om Cromwell af te doen zien van zijn begeerte.

5. Als wij het niet nodig of raadzaam gevonden hadden om een dergelijke moeite te doen, dan zouden we de akte niet aan de heren Van Beverningk en Nieuwpoort hebben gegeven, maar direct naar Cromwell hebben gezonden.

6. En of het nu strijdig was met het besluit van de Staten-Generaal om de heren Van Beverningk en Nieuwpoort te schrijven dat ze met al hun macht Cromwell tevreden moesten proberen te stellen met de *verordening*, moeten de afzonderlijke provincies zelf maar beoordelen.

7. Maar voor wij hier verder op in gaan willen wij de provincies nogmaals vriendelijk en ernstig vragen goed te bedenken wat er gebeurd is tijdens de onderhandelingen van de heer De Knuyt uit naam van Frederik Hendrik. Doen de provincies door ons te beschuldigen niet zo zeer afbreuk aan de glorie van deze vorst dat bijna al zijn heldendaden deze smet nog niet zouden kunnen uitwissen?

8. De Staten-Generaal weten ongetwijfeld nog goed hoezeer er voor gewaakt is dat de zeggenschap over de godsdienst aan hen zou toevallen in alle plaatsen die in het vredesverdrag met de koning van Spanje bedongen werden. De Staten-Generaal zullen in het verdrag van 8 januari 1647 ook zien hoe de heer De Knuyt, in naam van Frederik Hendrik, heeft toegestaan dat in alle plaatsen die in dat verdrag aan Frederik Hendrik of zijn

echtgenote werden toegekend de rooms-katholieke godsdienst zou worden gehandhaafd zoals ten tijde van het sluiten van het verdrag en dat ook alle geestelijken in hun bezittingen, functies en rechten werden gecontinueerd.

9. Alleen al wat betreft de stad Zevenbergen (naast alle andere plaatsen die in het verdrag staan), dat in Holland ligt en onder onze soevereiniteit valt, is daardoor veel meer aan de koning van Spanje overgegeven dan door de Akte van Seclusie aan Cromwell.

10. Zonder twijfel is het belangrijkste element van soevereiniteit de vrije zeggenschap over geloofszaken. Het voornoemde verdrag geeft de beschikking daarover aan de koning van Spanje.

11. Deze overdracht is gedaan door iemand die daar absoluut geen enkele beschikking over had. Op die manier is ons door de verdragmakers in het geheim een zeer gevoelig deel van onze soevereiniteit ontnomen. Wij hebben daarentegen alleen uit handen gegeven wat van ons was en waarover verder absoluut niemand ook maar enige competentie had. De andere argumenten wat betreft geweten, godsdienst en dergelijke zullen om hatelijkheden te vermijden hier worden weggelaten.

12. Desondanks hebben de afzonderlijke provincies over een dergelijke vreemde manier van doen nooit zulke verontwaardiging getoond als nu over onze rechtmatige en voor de gehele staat zo goed bedoelde handelingen.

Integendeel, men heeft op 27 december 1647 de afgevaardigden van deze staat blindelings gelast dat ze moesten bewerkstelligen dat alles waarover Frederik Hendrik onderhandelde in het vredesverdrag werd opgenomen. Dit is vervolgens ook in artikel 45 van het vredesverdrag nadrukkelijk gesteld, zonder dat de Staten-Generaal of een provincie ooit enig inzicht in die onderhandelingen heeft gehad.

13. Toen wij later op de hoogte kwamen van de inhoud van het afzonderlijke verdrag van Frederik Hendrik, hebben wij nadrukkelijk geweigerd de regeling van de godsdienst in Zevenbergen te accepteren. Hierdoor hebben wij echter vele moeilijkheden gekregen.

14. Het afzonderlijke verdrag spreekt artikel 24 van het vredesverdrag tegen en schendt het in duidelijke termen. Veel beschuldigingen die nu ten laste van ons worden gelegd zijn met recht van toepassing op dat afzonderlijke verdrag. Toch weten de Staten-Generaal goed dat dergelijke beschuldigingen nooit zijn geuit, maar dat men, uitgaande van de goede intenties van Frederik van Hendrik, hem niets heeft kwalijk genomen.

15. De Staten-Generaal moeten daarom eens bedenken of de huidige beschuldigingen niet heel veel pijn doen en ons⁶⁴ treffen tot in het diepste van onze ziel. Zeker omdat Holland altijd zoveel voor het algemeen belang heeft gedaan en, naast de hulp van God, de laatste oorlog bijna geheel alleen heeft moeten voeren. Dat terwijl onze vrije zeggenschap over de godsdienst, zonder ons medeweten en door iemand die daar niets over te zeggen had, aan de koning van Spanje was overgedragen en we dat zo goed mogelijk hebben opgenomen. Ook mogen de Staten-Generaal bedenken of het niet ongehoord is dat wij ten onrechte worden beschuldigd van bondbreuk, meened en ondankbaarheid, omdat wij uit liefde voor het algemeen belang, voor de verlichting van alle inwoners van de staat, en zelfs voor de welvaart van de beschuldigers zelf, iets van onszelf hebben overgegeven aan Cromwell.

16. Uit de geschiedenis en de staatsarchieven blijkt duidelijk dat de Staten van Holland, voor hun eer en reputatie, sinds de Unie van Utrecht nooit onbehoorlijke of onwettige correspondentie met buitenlandse heersers hebben gevoerd of verdragen met hen hebben gesloten. Ook kan men de Staten van Holland niet verwijten zonder toestemming van hun bondgenoten enige verbonden met de vijanden van de staat te hebben gesloten. De Staten van Zeeland mogen zich daarbij herinneren dat zij dat tijdens de oorlog met Spanje tot twee keer toe wel hebben gedaan. Dat was tot groot ongenoegen van de andere bondgenoten in het algemeen en van hun naaste bondgenoot Holland in het bijzonder. Ook kunnen de Staten van Holland niet verweten worden dat zij ooit zonder de andere bondgenoten hun soevereiniteit aan buitenlandse heersers hebben aangeboden. Het is zeker niet zo dat afzonderlijke delen van de Staten van Holland dit gedaan hebben, zoals de afgevaardigden van Oostergo⁶⁵ in 1587 deden bij de koningin van Engeland. Dat was tot groot ongenoegen van niet alleen de overige provincies, maar ook van de andere delen van Friesland.

Wij menen dan ook geheel en in overvloed te hebben aangetoond dat we de Akte van Seclusie mochten aannemen, zowel op zichzelf gezien als in relatie tot Engeland.

⁶⁴ In de tekst gaat het hier om de 'regenten' van Holland.

⁶⁵ Friesland bestond van oudsher uit drie delen: Oostergo, Westergo en Zevenhuizen.

Tweede deel

Hoofdstuk 1

In een vrije Republiek heeft niemand door geboorte enig recht tot hoge ambten. De uitsluiting van de prins van Oranje is niet in strijd met de vrijheid.

1. Wij staan vierkant achter bovenstaande twee stellingen. Nu zullen wij de zogenaamde argumenten onderzoeken die moeten bewijzen dat zelfs als wij de Akte van Seclusie hadden mogen aannemen, we het alsnog hadden moeten nalaten.

De bewering dat het aannemen van de akte in strijd is met de duur bevochten vrijheid getuigt van net zoveel wijsheid als alle voorgaande beweringen. Wij hebben de akte juist aangenomen om de vrijheid van zowel de gehele staat als van Holland als onze oogappel te beschermen. Wij waren belangrijker dan wie dan ook om de vrijheid voor onszelf en voor onze bondgenoten te verwerven. Wij zullen ook nooit toestaan dat iemand ijveriger is dan wij om die vrijheid te behouden.

2. Door het aannemen van de Akte van Seclusie hebben wij onszelf inderdaad de mogelijkheid of vrijheid (als dat zo kan worden genoemd) ontnomen om de huidige prins van Oranje⁶⁶, of zijn nakomelingen, te bevorderen tot de hoogste functies. Aan de andere kant moeten de voornoemde provincies ook toegeven dat alle oorlog een vrijheidsbelemmering is. De laatste oorlog tegen Engeland heeft niet alleen aan één provincie, maar aan de hele staat en aan alle inwoners de mogelijkheid ontnomen om over enige zaak te beschikken zoals ze dat zelf wilden. De mogelijkheden en de vrijheid van ontelbare belangrijke zaken werden door de oorlog weggenomen, met name in de scheepvaart en de handel, die de ziel en de kern zijn van de staat.

3. Als iemand voor het herstel van ontelbare vrijheden en voor het behoud van de eigen ziel iets opgeeft dat minder belangrijk is, dan heeft hij niet zijn vrijheid opgegeven. Op dezelfde manier kan niet gezegd worden dat wij iets gedaan hebben dat tegen de duur bevochten vrijheid ingaat.

4. Als de voornoemde beschuldiging waar was, dan zouden zowaar alle soorten beloften, verbintenissen, contracten, verdragen en vooral verbonden zeer sterk moeten worden afgekeurd en vermeden. Het is immers duidelijk dat geen van hen kan worden aangegaan zonder vermindering en opgave van enige vrijheid.

⁶⁶ Namelijk de latere Willem III.

5. In het verdrag van deze staat met Frankrijk in 1635 bijvoorbeeld, werd door beide partijen beloofd alleen met elkaars instemming met de koning van Spanje vrede te sluiten of een wapenstilstand aan te gaan. Door het sluiten van dit verdrag hadden de Staten-Generaal de vrijheid om naar hun goeddunken een vrede of wapenstilstand aan te gaan, afhankelijk gemaakt van de wil van de koning van Frankrijk. Dit terwijl deze vrijheid volgens alle politieke schrijvers een van de dierbaarste en voornaamste kenmerken is van een vrije staat.

6. Niettemin weten we nog goed dat de provincies die nu het meeste ongenoegen tonen over onze handelwijze het sterkst op dat verdrag aandrongen. Wij willen daaruit echter geenszins concluderen dat deze provincies toen zo ijverig waren om de duur bevochte vrijheid te verliezen. Wij hebben integendeel geconcludeerd dat de provincies van oordeel waren dat de bijstand van de machtige koning van Frankrijk en zijn breuk met de koning van Spanje meer bijdroegen tot behoud van de vrijheid, dan door wat er voor werd opgegeven.

7. Met dezelfde argumentatie zou de onvolprezen Unie van Utrecht, die door de voornoemde provincies terecht als het voornaamste fundament van de vrijheid wordt erkend, het slechtste zijn dat iemand ooit kon bedenken. Met name als het tiende artikel wordt geïnterpreteerd zoals de voornoemde provincies doen, waardoor de vrije beschikking van de afzonderlijke provincies over zoveel belangrijke zaken wordt beperkt.

8. Wij merken wel dat het ware doel van de klachten en beschuldigingen van deze zogenaamde fanatieke ijveraars voor de ware vrijheid niet het behoud van de Unie en de vrijheid is. Hun doel is niets anders dan de prins van Oranje in de hoge functies van zijn voorvaderen op te dringen. Eén van de provincies zegt zelfs nadrukkelijk dat de prins van Oranje door de Akte van Seclusie, overigens zonder enige verdienste van de prins, de voorrechten die hem in zekere zin zijn aangeboren zijn ontnomen. Een andere provincie heeft in haar advies openlijk gezegd dat het kapitein- en admiraal-generaalschap feitelijk aan de prins van Oranje moeten worden toegewezen. Wij zien niet hoe die uitspraken kunnen komen van oprechte liefhebbers van de vrijheid, of hoe het vrijheid kan worden genoemd dat in een Republiek de hoogste functies iemand worden aangeboren. En hoe kan er een vrije keuze zijn als de hoogste functies aan kinderen worden gegeven?⁶⁷

9. Men zou veel eerder het oordeel van alle politieke schrijvers met een gezond verstand moeten volgen: als in een Republiek dergelijke hoge functies aan iemand worden

⁶⁷ De latere Willem III was immers nog geen vier jaar oud toen de *Deductie* werd geschreven.

toegewezen van wie de voorouders dezelfde functies hebben bekleed, dan veroorzaakt dat groot gevaar voor de vrijheid.

10. Iedereen die de ontwikkelingen van staten heeft bestudeerd, weet dat alle Republieken ter wereld die dat wel hebben gedaan, zijn onderworpen en gedegradeerd tot een monarchie. Dit geldt zelfs voor de meeste Republieken die alleen het leger voor langere tijd aan één persoon hebben toevertrouwd.

11. De Visconti, edellieden uit Milaan, zijn van leiders tot patronen of beschermers van de stad geworden en hebben die waardigheid veel jaren behouden. Later verkregen ze ook de titel van kapitein-generaal. Uiteindelijk heeft Gian Galeazzo Visconti⁶⁸, getrouwd met een dochter van koning van Frankrijk⁶⁹, voor zichzelf en zijn mannelijke nakomelingen de waardigheid van hertog van Milaan weten te verkrijgen.

12. Iedereen weet ook dat Gaius Julius Caesar niet alle macht in de Republiek van Rome had, maar alleen de leiding over het leger in Frankrijk voor tien opeenvolgende jaren. Uiteindelijk heeft hij daardoor de sympathie van het leger verworven en het tegen zijn eigen vaderland gekeerd. Hij heeft de machtige Republiek van Rome, die naar buiten toe de hele wereld had onderworpen, van binnenuit gedwongen om alleen aan hem dienstbaarheid te tonen.

13. En zo zijn, om niet langdradig te worden, alle oude Republieken van Griekenland op dezelfde manier tot slavernij vervallen. Zo heeft Pisistratus de machtige Republiek Athene onderworpen.⁷⁰ Ook heeft Cypselus zo de Republiek van Corinthe onderworpen.⁷¹ En Trasibulus, Gelon, Dionysius, Hiero en Agathocles die van Syracuse.⁷² En Panaetius en Ictetius die van Leontion, Phalaris die van Agrigentum, Pheidon die van Argos⁷³, Periander die van Ambracia, Archelaus die van Candia, Evagoras die van Cyprus, Polycrates die van Samos⁷⁴, Anarilaus die van Rhegion, Nicocles die van Sikyon⁷⁵, Alexander die van Pherae⁷⁶ en Mamercus die van Catania.

⁶⁸ Gian Galeazzo Visconti, eerste hertog van Milaan (1351-1402).

⁶⁹ Het ging om Isabella van Frankrijk, de jongste dochter van Jan II, de goede, van Frankrijk (1319-1364).

⁷⁰ Pisistratus, de eerste tiran van Athene, stierf in 527 voor Christus.

⁷¹ Cypselus was de eerste tiran van Corinthe in de zevende eeuw voor Christus.

⁷² Tirannen van Syracuse: Gelo omtrent 500 voor Christus, Hiëro (I) volgde Gelo op in 478, Dyonisius (I) vanaf 405, Agathocles vanaf het einde van de vierde eeuw voor Christus. Met Thrasybulus (Trasibulus) wordt waarschijnlijk Thrasybulus van Milete bedoeld, die rond het begin van de zesde eeuw tiran was van Milete.

⁷³ Pheidon was tiran van Argos tijdens de achtste en zevende eeuw voor Christus.

⁷⁴ Tiran van Samos ca. 540-521 voor Christus.

⁷⁵ Nicocles was een tiran van Sykion in het midden van de derde eeuw voor Christus.

⁷⁶ Alexander was een tiran van Pherae van 369 tot 358 voor Christus.

14. Rome heeft ook onder slavernij moeten lijden door Sulla en Octavianus Augustus.⁷⁷

15. Later zijn alle andere Republieken van Italië door hetzelfde fenomeen ten onder gegaan. Verona door de familie Bentivoglio⁷⁸, Faenza door de Manfredi⁷⁹, Perugia door Baleo, Isernia door Vitellius, Florence door de Medici.

16. Zo hebben ontelbare andere gewone kapiteins of gouverneurs zich opgewerkt tot soeverein, waarvan de geschiedenisboeken duidelijk getuigen. Het blijkt ook uit de dagelijkse praktijk, want in zaken van bestuur weten alle verstandige mensen dat het een onbetwistbare waarheid is dat de heerser over vestingen en soldaten, ook de heerser is, of heerser kan worden, van de staat.

17. Alleen onze Republiek kan als tegenvoorbeeld dienen. God heeft ons bij verschillende gelegenheden laten zien dat wij voor een dergelijk noodlot zijn gespaard, niet door onze wijsheid maar alleen door zijn almachtige hand.

18. De hertog van Anjou⁸⁰ was in januari 1583 van plan zich tot heerser van het hele land te maken en voor dat doel Antwerpen met het staatsleger te overvallen. Enige uren voor die aanslag heeft God door een gerucht de hele stad van Antwerpen gewaarschuwd, zonder dat ooit bekend is geworden door wie dat was verspreid, waardoor iedereen op zijn hoede was.

Hoewel Anjou al de toegangspoort had ingenomen en met een aanzienlijk deel van zijn leger in de stad was doorgedrongen, is hij met groot bloedvergieten door een bovennatuurlijke moed van de stedelingen gestuit, waardoor ook de vrijheid van deze landen als door een wonder is gered.

19. Toen de meeste provincies besloten om zich met Anjou te verzoenen, en daarvoor weer een verdrag met hem sloten, heeft God dat grote gevaar voor de vrijheid met Anjou's plotselinge dood bezworen.

20. In 1584 had Holland alle voorbereidingen getroffen om Willem van Oranje, overgrootvader van de huidige prins van Oranje, te huldigen als graaf. Ook Zeeland was

⁷⁷ Sulla (138-78 voor Christus) was een Romeins generaal en dictator. Octavianus (Augustus) was keizer van Rome van 27 voor tot 14 na Christus.

⁷⁸ Veertiende en vijftiende eeuw.

⁷⁹ Invloedrijke familie in de veertiende en vijftiende eeuw.

⁸⁰ In de tekst ook nog: 'eerst benoemd tot beschermheer van de Nederlanden door de Staten-Generaal en later ook op sterke voorwaarden tot vorst door verscheidene provincies'.

daar toe geneigd en binnen Utrecht zette men zich daar eveneens voor in. De zaak was in een zo ver stadium dat de Staten van Holland, die door Willem van Oranje ter bevordering van de zaak bijeen waren geroepen, besloten hun afgevaardigden naar Amsterdam en Gouda te sturen, die als enige steden nog dwars lagen, met het bevel om hen openlijk te zeggen dat ook als ze bleven weigeren, de Staten van Holland hun uiterste best zouden doen de zaak voortgang te doen vinden. Maar kijk, daar was een goddeloze moordenaar, door de vijanden omgekocht, die de glorieuze prins van het leven beroofde.⁸¹ Dit gebeurde ongeveer een maand na de voornoemde bijeenkomst van de Staten van Holland, op 10 juli, zodat het uitroepen tot graaf niet meer heeft kunnen plaatsvinden. Door de moord werden deze landen beroofd van hun belangrijkste steunpilaar en leek het duidelijk dat het tere gebouw van de pasgeboren staat zou instorten en dat de bevolking weer onder Spaanse slavernij zou komen. God heeft echter in deze dikke duisternis een helder licht geschapen en niet alleen de staat genadig en miraculeus staande gehouden, maar ook de inwoners, die al genoeg hadden geleden, beschermd tegen een nieuwe onderwerping.

21. Wie is het verder niet bekend door welke wonderen onze voorouders de toenmalige heerschappij van de graaf van Leicester⁸² en tegelijkertijd de dreigende slavernij van de machtige koning van Spanje zijn ontworstelt?

22. Hebben wij uiteindelijk niet zelf gezien hoe stadhouder Willem II in 1650 de stad Amsterdam,⁸³ met de wapens die hem door de staat toevertrouwd waren, heeft overvallen? Dat hij ook nog eens de Staten van Holland zelf, welke instelling hij als een beëdigd ambtenaar en onderdaan verplicht was te eerbiedigen, zo ongelooflijk heeft durven te schenden door zes heren uit de vergadering weg te voeren? En heeft God de dreigende slag, en de plannen die daar achter scholen, niet door een dikke duisternis en een grote stortregen uit de hemel opgevangen en ook op andere manieren zichtbaar gestuit?⁸⁴

23. Moet men nu niet bedenken dat het bevorderen van de huidige prins van Oranje tot de functies van zijn voorouders de vrijheid in gevaar zou brengen omdat God niet altijd wonderen verricht? Het is ondenkbaar dat onze Republiek altijd de problemen kan ontlopen

⁸¹ De 'goddeloze moordenaar' is Balthazar Gerards, die Willem van Oranje op 10 juli 1584 doodschoot.

⁸² Robert Dudley, eerste graaf van Leicester, vertrouweling van koningin Elizabeth I van Engeland. Hij kwam naar de Nederlanden in 1584 na de dood van Willem van Oranje, om de opstandelingen bijstand te verlenen. Na een aantal mislukkingen ging hij in 1587 weer terug naar Engeland.

⁸³ In de tekst wordt Willem II vermeld als de 'laatste kapitein-generaal' en Amsterdam als 'de voornaamste en machtigste stad van het land'.

⁸⁴ Er wordt hier verwezen naar de staatsgreep van stadhouder Willem II (1647-1650), de vader van de jonge Willem III, in 1650. Zie de inleiding voor meer informatie.

die alle andere Republieken die hetzelfde pad hebben bewandeld zijn tegengekomen. Het is daarom zeker niet zo dat wij door de Akte van Seclusie de vrijheid van het land hebben overgegeven. Men mag daarentegen niet zonder verontwaardiging aanhoren dat men, onder het mom van ijver voor de vrijheid, beweert dat in een vrije Republiek de hoogste functies iemand in zekere zin aangeboren zijn.

24. Men kan dan beter kijken naar staten die door alle verstandige mensen worden beoordeeld als goede Republieken. Na zo veel slechte voorbeelden is het beter het voorbeeld en de grondstellingen te volgen van de Republieken die hun vrijheid behouden hebben. Dat zijn de Republieken die nooit de hoogste waardigheden hand in hand lieten gaan met militaire macht. Daar had niemand de hoogste macht zonder partner, of daar werden, als een dergelijke verdeling niet handig is zoals in oorlogszaken, nooit enige aanstellingen voor langere tijd gegeven.

25. Zo deden de Romeinen dat vroeger met twee consuls, en de Carthagers met twee suffeten, die ook nog eens ieder jaar wisselden. Zo doen wij dat nog altijd in deze Republiek met alle hoge politieke ambten en dan vooral in Holland.

26. De dictators van Rome werden, als de omstandigheden vroegen om snelle actie en meer gezag bij één persoon, alleen voor die gelegenheid aangesteld. Soms was dat maar voor 24 uur en hoe dan ook nooit langer dan zes maanden. Na de vastgestelde tijd mochten de dictators beschuldigd worden van de hoogste majesteitsschennis als zij hun functie dan nog niet hadden afgelegd. Zo lang de Republiek van Rome zich heeft gehouden aan deze orde en grondstellingen heeft zij haar vrijheid bewaard. Als Rome niet had afgeweken van de wet Sempronia, waardoor Caesar de regering over Gallië vijf jaar langer kreeg dan die wet toeliet, dan had Caesar waarschijnlijk nooit de staat oneerbiedigd.

27. In Thebe werd vroeger de kapitein-generaal ter dood veroordeeld als hij ook maar een dag langer dan de gestelde tijd zijn functie behield. De machtige en beroemde kapiteins Epaminondas en Pelopidas werden ter dood veroordeeld omdat zij de legers vier maanden langer dan de vastgestelde tijd in handen hielden, hoewel de noodtoestand hen daartoe had genoodzaakt.⁸⁵

⁸⁵ Epaminondas en Pelopidas, leiders van Thebe in de vierde eeuw voor Christus. In werkelijkheid werd Epaminondas wel aangeklaagd, maar niet veroordeeld. Ook Pelopidas werd niet ter dood veroordeeld, maar sneuvelde uiteindelijk op het slagveld.

28. Wie de voornaamste vesting van Athene in bewaring had, behield de sleutels daarvan niet langer dan een dag. Dit was ook de gewoonte bij de kapitein van het kasteel van Ragusa⁸⁶, een Republiek die zeer zorgvuldig omgaat met het behoud van de vrijheid.

29. Zowel de Republieken van Ragusa, Venetië, Genua, Luca en Genève als de kantons van Zwitserland, Graubünden en Valtellina, hebben (naast God) hun vrijheid alleen maar zo lang behouden omdat zij nooit een kapitein-generaal voor langere tijd hebben aangesteld. Ze hebben zeker niet door opvolging van vaders, zoons en broers de macht van het leger en de vestingen uit handen gegeven.

30. Zelfs de huidige koningen in Europa willen geen permanente kapiteins-generaal in dienst hebben, uit angst dat ze uiteindelijk door hen worden afgezet. Om die reden is al lange tijd in Engeland, en nu ook al enige tijd in Frankrijk, het ambt van *connétable* afgeschaft, dat nog niet eens een zo hoge functie was als wat wij kapitein-generaal noemen.⁸⁷

31. Als wij zo doorgaan en kijken naar de voor christenen zeer belangrijke voorbeelden, dan zien we dat de kinderen van Israël, Gods volk, na de dood van hun bevrijder Mozes, aan wie ze praktisch hun zielen en lichamen te danken hadden, voorbij gingen aan zijn zoons en op bevel van God Jozua hebben verkozen.

32. Na Jozua is Israël voor ongeveer driehonderd jaar geleid door de opeenvolgende rechters.⁸⁸ De rechters waren allen grote veldheren en kapiteins-generaal en hebben het volk met vele overwinningen op de vijand voor grote problemen behoed en ook vaak uit zware onderdrukking bevrijd. Hoewel de rechters daarvoor grote beloningen verdienden, heeft niemand in de Republiek van de Israëlieten gemeend dat hun nakomelingen enige aangeboren voorrechten moesten krijgen. Zo is het zeer noemenswaardig dat toen sommigen tegen de machtige rechter en strijdbare held Gideon zeiden, nadat hij het volk op miraculeuze wijze uit de handen van de Midianieten had verlost, Wees onze Heer, u, uw zoon en uw kleinzoon, hij dat nadrukkelijk heeft geweigerd.

33. Abimelech, bastaardzoon van Gideon en diens bijvrouw uit Sichem, is het enige voorbeeld van een nakomeling van een overleden rechter die ook zelf rechter werd. Deze Abimelech was echter niet op wettige wijze, maar door list, geweld en het wreed wurgen van

⁸⁶ Tegenwoordig Dubrovnik.

⁸⁷ De laatste *connétable*, opperbevelhebber van het leger, van Frankrijk stierf in 1626.

⁸⁸ Vandaar ook het bijbelboek richteren of rechters. Een richter/rechter is een leider van het volk van Israël tussen Jozua en David.

zijn 69 broers aan de macht gekomen. Van de meeste rechters daarentegen, wier ouders niet ook rechter waren, wordt getuigd dat ze tot die waardigheid door God waren geroepen. Daarnaast heeft Abimelech alle wetten met voeten getreden, een droevige scheuring in het volk gebracht en de stad Sichem overvallen en alle inwoners daarvan vermoord. Omdat deze heerszucht en onderdrukking God droevig stemde, heeft hij Abimelech op vernederende wijze doen sterven, door diens hoofd te laten verbrijzelen met een stuk van een molensteen dat een vrouw van de toren van Thebez had gegooid.

34. Moeten de zogenaamde fanatieke ijveraars voor de vrijheid op basis van deze voorbeelden niet bekennen dat zij door hun standpunt niet alleen alle verstandige mensen op aarde beschuldigen, maar ook de wijze lessen van de bijbel veroordelen? Zij moeten dus wel afstand doen van de verkeerde grondstelling dat in een vrije Republiek de waardigheden van de vader de kinderen in zekere zin aangeboren zijn.

Hoofdstuk 2

Over de dingen die rijken en staten zonder schande in verdragen kunnen toestaan om degene met wie ze onderhandelen gerust te stellen. Het aannemen van de Akte van Seclusie is absoluut geen teken van onderwerping of lafheid.

1. Hiermee komen we dan bij het tweede zogenaamde argument voor de stelling dat voor het algemeen belang de Akte van Seclusie niet aangenomen had moeten worden. De akte zou namelijk een teken zijn van onderwerping en lafheid en minachting opwekken bij andere vorsten en staten. Wij zijn stomverbaasd dat degenen die weten wat er gebeurd is tijdens de onderhandelingen met Engeland, tot schande van hun eigen vaderland en tegen hun eigen geweten, liever hun bondgenoten beschuldigen van onderwerping en lafheid, dan dat ze de waarheid tot hun eigen eer willen bekennen, aangezien hun bondgenoten dan in die eer voor een aanzienlijk deel zouden moeten delen.

2. Wie ook maar één blik werpt op het bericht van 2 december 1653 van de afgevaardigden van deze staat aan Cromwell⁸⁹ en diens afgevaardigden, zal over de ongeschonden reputatie en het respect beter zijn geïnformeerd.⁹⁰ Hoe kan men het een schandelijke onderwerping noemen dat een staat, om een in alle opzichten wederkerig verdrag te sluiten en een bloedige oorlog tussen twee buurstaten en geloofsgenoten⁹¹ te beëindigen, ter

⁸⁹ Hier nog vermeld als 'heer generaal'. Cromwell zou een aantal weken later de titel van Lord Protector aannemen.

⁹⁰ Verwijzing naar bijlage 43: "Antwoord van de afgevaardigden van de Staten-Generaal aan Engeland op de 27 artikelen die ze hadden voorgesteld voor het maken van een verdrag, 2 december 1653."

⁹¹ Engeland en de Republiek waren beiden protestants.

geruststelling van de ander met iets instemt wat op geen enkele manier blijkt geeft van oneer of inferioriteit?

3. Het recht leert ons dat wat wij ten opzichte van een ander beoordeeld hebben als rechtvaardig, ook moeten accepteren ten opzichte van onszelf. Wij zullen nu niet meteen alles aanhalen wat onze voorouders hebben bedongen tijdens de vredesonderhandelingen te Keulen met de Spanjaarden. Wij willen de voornoemde provincies alleen wijzen op wat er is gebeurd tijdens de vredesonderhandelingen in 1632 in Maastricht en later in Den Haag. De voornoemde provincies kunnen dan niet negeren dat de afgevaardigden van deze staat het hier na volgende hebben geëist en doorgestuurd aan de opdrachtgevers van beide afvaardigingen.

4. Ten eerste, dat voor de algemene geruststelling alle Spaanse soldaten uit de Nederlandse provincies moesten vertrekken en niet meer terugkomen.

Ten tweede, dat alle soldaten die de Zuidelijke Nederlanden behielden voor de verdediging onder hun eed alleen vielen en door hen in dienst werden genomen en betaald.⁹²

Ten derde dat, om invasies te voorkomen, het bestuur en garnizoenen in de voornaamste Vlaamse zeehavens met algemeen advies van de respectievelijke Staten-Generaal zodanig gereguleerd zouden worden, dat zonder hun gezamenlijke instemming er geen ander krijgsvolk in die steden of havens kon komen.

Ten vierde dat het Spaanse leger zich uit bepaalde steden terugtrok en dat enige andere steden aan de Staten-Generaal werden overgeleverd.

5. Hier werd niet slechts geëist dat een kind, of iemand die nog niet geboren was, en die de koning van Spanje en de Zuidelijke Nederlanden voorlopig niet in dienst konden nemen, buiten de hoogste functies werd gehouden. Buiten functies die bovendien onnodig zijn, nergens anders gebruikelijk en ook nog eens bedenkelijk en gevaarlijk voor de vrijheid. Hier werd er op aangedrongen dat duizenden mannen, van wie de koning van Spanje en de Zuidelijke Nederlanden zoveel goede diensten hadden genoten, niet alleen uit hun functies werden gezet, maar ook geheel uit de Nederlanden verdwenen.

6. Hoe kunnen mensen dan spreken van onderwerping en op hatelijke wijze doen alsof Cromwell door het verkrijgen van de Akte van Seclusie de macht werd gegeven om binnen deze staat de wet voor te schrijven? Terwijl zij zelf anderen hebben willen voorschrijven welke eed hun leger moest worden afgenomen en wat voor een regeling daarover moest

⁹² Hier werd dus geëist dat niet alleen alle Spaanse soldaten verdwenen, maar ook dat alle andere soldaten uit de Zuidelijke Nederlanden niet in dienst stonden van de koning van Spanje.

worden opgesteld? En van die eed degene wilden uitsluiten die de soldaten als hun vorst erkenden, wat duidelijk het belangrijkste is wat bedacht kan worden? Terwijl zij zelfs regelingen hebben willen treffen voor het bestuur en garnizoenen in de steden en vestingen van anderen en daar zowel instemmende als afwijzende zeggenschap over wilden krijgen? En ook nog eens voor hun complete geruststelling enige steden, buiten de bezitters daarvan om, bij hun eigen gebied wilden inlijven?

7. Boven alles is het vreemd dat de drie provincies die nu zo veel spreken van onderwerping en schandelijke voorwaarden, in 1632 de enigen waren die zich met die voornoemde voorwaarden niet tevreden stelden, maar weigerden om zonder meer verzekering verder te onderhandelen.

8. Als de Akte van Seclusie dan een schandalige en buitensporige voorwaarde is, dan zijn er geen woorden te vinden om de buitensporigheid van de voornoemde voorwaarden uit te drukken.

9. Zo beschuldigen de drie provincies door hun bewering niet alleen de staat van het voortzetten van een onwettige oorlog (want alle oorlog, die na het verwerpen van redelijke vredesvoorwaarden wordt voortgezet is onwettig), maar ook zichzelf van het nog meer onwettig willen maken van de oorlog.⁹³

10. En toch zijn wij gerust op de rechtvaardigheid en wettigheid van die oorlog en vertrouwen we er op dat ook de drie provincies daar niet aan twifelen. Daarom zijn wij er zeker van dat de drie provincies, na goede overweging van wat hier is gezegd, wel moeten erkennen dat de Akte van Seclusie geen oneer voor de staat of enige onderwerping betekent.

11. Als de provincies desondanks bij hun bewering willen blijven, dan heeft de Republiek, onder het voorwendsel zich in veiligheid te stellen, tijdens de vredesonderhandelingen te Keulen de koning van Spanje, door wie ze zei onderworpen te zijn, geprobeerd zelf te onderwerpen. En dan hebben de Staten-Generaal dat nog in veel hogere mate in 1632 geprobeerd. Wij vertrouwen er echter op dat de provincies hun verstand zullen gebruiken en toegeven dat iets bedingen voor de eigen veiligheid of gemoedrust niet enige superioriteit impliceert, maar dat het vaak een teken is van het tegenovergestelde.

⁹³ Namelijk omdat zij de oorlog hadden willen voortzetten zelfs als de in de tekst genoemde voorwaarden waren ingestemd.

12. Als wij niet dachten de voornoemde provincies al volkomen te hebben overtuigd dan hadden wij nog toegevoegd wat in 1648 bij de onderhandelingen over Brazilië met de koning van Portugal geëist en deels ingewilligd is, ter verzekering van de veiligheid. Die onderhandeling ging nog veel verder dan alle eerder genoemde onderhandelingen, maar aangezien het verdere verloop (Godbetert) ons geleerd heeft dat de koning van Portugal niet onderworpen was aan deze staat, achten wij het beter om de details hiervan weg te laten. Zeker om geen zout te strooien in de nog verse wond, die deze staat door de koning van Portugal en zijn onderdanen is toegebracht nadat deze de ingewilligde voorwaarden verwierpen. Wij bidden alleen God om deze belangrijke zaken te willen herstellen.⁹⁴

13. Maar bovenal moeten de voornoemde provincies bedenken wat in 1650 bij ons zelf is voorgevallen.⁹⁵ Hebben de regenten van Amsterdam toen niet voor stadhouder WILLEM II, vader van de huidige prins van Oranje, er mee ingestemd dat de heren Andries en Cornelis Bicker hun burgemeesterambten en plaatsen in de Vroedschap moesten afstaan?⁹⁶ Hebben vervolgens de steden Dordrecht, Haarlem, Delft, Hoorn en Medemblik wat betreft een aantal regenten niet hetzelfde voorbeeld moeten volgen, hoewel God de zaken zodanig heeft bestierd dat iedereen kort daarna weer in zijn functies is hersteld? Dat waren duidelijke tekenen van afdwongen onderwerping. Deze gebeurtenis is extra schrijnend omdat degene die de onderwerping afdwong door zijn ambt, en de eed daarop afgelegd, zelf een onderdaan was van het lichaam wiens leden hij probeerde te onderwerpen. Toen was het tijd voor de ware liefhebbers van de vrijheid om in actie te komen en zich met lichaam en ziel te verzetten. Maar wat voor een ijver toonden de voornoemde provincies? Waren zij niet degenen die op 5 juni 1650 de volmacht gaven met welk excuus Willem II zijn acties heeft uitgevoerd? Waren zij ook niet degenen die oordeelden dat die acties door de volmacht inderdaad legitiem waren? En ook nog eens die acties nadrukkelijk steunden, goedkeurden en prezen? Willem II daar zelfs voor bedankten?

En hem ook nog eens, wat ongelooflijk lijkt, verzochten om daar met dezelfde ijver mee door te gaan?

14. Wij zijn dan ook buitengewoon verwonderd dat de zelfde provincies die Willem II zo hartelijk dankten voor zijn poging om Holland en henzelf te onderwerpen, nu ook degenen zijn die Holland, de provincie die altijd, en met name door de Akte van Seclusie, de vrijheid van de Republiek heeft gewaarborgd, er van beschuldigen zich te hebben onderworpen.

⁹⁴ Verwijzend naar het verlies van Brazilië aan Portugal, na een serie van nederlagen in 1648 en 1649.

⁹⁵ Hier wordt verwezen naar de 'staatsgreep' van 1650 van Willem II. Zie de inleiding voor meer informatie.

⁹⁶ Andries en Cornelis Bicker zouden een jaar later Johans aangetrouwde ooms worden, toen hij in het huwelijk trad met Wendela Bicker.

15. Of deze staat door de Akte van Seclusie geminacht zal worden door andere vorsten en staten is eenvoudig te bedenken door degenen die weten van de stelregel van de verstandigste politici: staten worden tijdens moeizame oorlogen geminacht en in een situatie van vrede met machtige bondgenoten weer door iedereen gerespecteerd. De verschillende vernederingen die deze staat tijdens de oorlog met Engeland heeft moeten ondergaan, zelfs door toedoen van degenen die daar na de gesloten vrede niet aan durven te denken, zijn de Staten-Generaal al te goed bekend. Om haat te vermijden zullen die hier niet worden opgesomd. Het is in ieder geval verre van waar dat deze staat door de Akte van Seclusie geminacht zou worden. Aangezien door de akte, naast Gods wil, de vrede tot stand is gekomen, is de staat voor verdere kleineringen juist behoed en in zijn aanzien hersteld.

16. Wij begrijpen overigens ook niet op welke vorsten en staten de voornoemde provincies doelen. Het is echter duidelijk dat zelfs de allermachtigsten onder hen vaak genoeg dingen hebben gedaan om de vrede en rust te bewerkstelligen die niet minder belangrijk zijn dan wat in de Akte van Seclusie is besloten. Omdat wij er van overtuigd zijn dat de Staten-Generaal dat goed genoeg weten, achten wij een opsomming daarvan, ook om andere redenen, onnodig.

17. Wij vinden het buiten proportie dat de Staten van Zeeland stellen dat de Akte van Seclusie buitenlandse vorsten en machthebbers zou beledigen of achterdocht geven, waarmee ook het zeventiende artikel van de Unie van Utrecht zou zijn geschonden.⁹⁷

Wij verzoeken de drie provincies, met hun eigen manier van doen in gedachte, om te reflecteren op wat de Staten van Zeeland anderen met het zeventiende artikel ten laste leggen. En ondertussen mogen de drie provincies wel wat meer vertrouwen hebben in de redelijkheid en wijsheid van de buitenlandse vorsten en machthebbers. Net alsof zij zich zonder enige reden iets zouden aantrekken van wat wij in binnenlandse zaken zonder enig nadeel van anderen hebben besloten, laat staan dat zij daardoor haatgevoelens zouden krijgen.

18. Als er bij enige machthebbers toch zulke emoties loskomen, dan is het aan hun eigen onredelijkheid toe te schrijven dat ze onze goede bedoelingen anders willen uitleggen.

19. Iedereen met een gezond verstand begrijpt dat staten niet zouden functioneren, als ze de belangrijkste besluiten niet konden nemen vanwege de slappe reden dat men daar in het buitenland door onbegrip verkeerd tegen aan zou kunnen kijken. Daarom vinden wij het

⁹⁷ Namelijk dat geen van de provincies andere staten aanleiding mocht geven tot het starten van een oorlog.

duidelijk dat het bovengenoemde argument tegen het sluiten van de Akte van Seclusie op geen enkele wijze van toepassing is en dat het wellicht zonder veel moeite zou kunnen worden gebruikt tegen degenen die het zelf hanteren.

Hoofdstuk 3

De onenigheid in de Nederlanden is meestal door hun leiders veroorzaakt. Er wordt ten onrechte beweerd dat door het aannemen van de Akte van Seclusie onenigheid is veroorzaakt.

1. Hier komen we dan bij het volgende zogenaamde argument om te onderbouwen dat wij de Akte van Seclusie niet hadden moeten aannemen: door de Akte van Seclusie waren onenigheid en scheuringen te verwachten, zowel onder de regenten onderling als tussen het volk en de regering.

2. Wat betreft de beweringen over de samenleving, kunnen wij niet anders zeggen dan dat we, zeker gezien de huidige omstandigheden, alle reden hebben om God te danken. De onderdanen beoordelen onze oprechte bedoelingen en rechtmatige handelingen nog altijd juist, ondanks de bedenkelijke pogingen van sommige kwaadsprekers om hen een verkeerde indruk te geven. De onderdanen onderwerpen zich vrijwillig aan onze beschikkingen en leggen zich zonder tegenspraak of geklaag neer bij de besluiten. Aan de andere kant hebben wij medelijden met de regenten van die provincies waar de overheid door het volk belet wordt het land te dienen naar beste geweten en inzicht.

3. Wij bidden God dat als zich een dergelijke situatie in een van de provincies mocht voordoen, dat hij de vrome regenten daar meer aanzien en gezag zal geven en meer moed om dergelijke slechte gewoontes in te perken. En dat hij ook het volk daar meer respect en gehoorzaamheid voor de overheid aanleert, zodat alle verwarring die uit dit kwaad zou komen, wordt voorkomen in de provincies en daardoor ook in de hele staat.

4. Wat betreft de onenigheid tussen de regenten, moeten wij tot onze spijt bekennen dat uit de geschriften van de regenten van de voornoemde provincies inderdaad blijkt dat ze het niet met ons eens zijn. Wij vertrouwen er echter op dat uit onze hier genoemde beweegredenen de rechtmatigheid en redelijkheid van onze handelingen zal blijken en de onenigheid wordt weggenomen.

5. Het is duidelijk dat deze onenigheid op geen enkele manier is veroorzaakt door het aannemen van de Akte van Seclusie of de omstandigheden daaromheen.

Het is integendeel veroorzaakt door de verkeerde indruk van de regenten van de voornoemde provincies, of van sommigen onder hen, en door hun neiging om onze meest lovenswaardige besluiten en meest onberispelijke handelingen tegen ons te keren en zo veel mogelijk verdacht te maken. De onenigheid is daarom niet onze schuld, maar de schuld van de andere provincies of van sommige van hun regenten.

6. In de deductie van Zeeland wordt ook beweerd dat in de Republiek nooit de rust of vrede te bewaren is zonder goede leiders⁹⁸ voor de zaken van algemeen belang. Behalve dat wij vinden dat het woord leiders eigenlijk niet op ambtenaren maar op vorsten van toepassing is, willen we hier kort en duidelijk bewijzen dat deze stelling niet waar is en zowel met het verstand als met de ervaring strijdig. Zulke leiders hebben vaak hun eigen belangen, die van de belangen van de staat afwijken en soms tegen het algemeen belang ingaan. Omdat zij ook altijd een grote aanhang hebben en veel invloed in de regering, is het mogelijk, zelfs niet te voorkomen tenzij je hun menselijkheid kan wegnemen, dat ze hun eigen belangen proberen te behartigen via de regering. De vrome regenten, die het algemeen belang en de welvaart van het volk boven alles nastreven, zijn dan door hun geweten genoodzaakt om daar zo sterk mogelijk tegen te protesteren en hun ontzag voor zulke leiders aan de kant te schuiven. En zie, dan ontstaat er meteen tweedracht in de Republiek. Aan de ene kant heb je dan de leider die niet wil en ook politiek gezien niet kan buigen omdat zijn respect en aanzien daarmee op het spel staan, en aan de andere kant heb je de vrome regenten die op hun geweten steunen als op een ondoordringbare verdedigingslinie en ook niet van hun mening kunnen afwijken. Dan is er meteen een gevaarlijke scheuring in de Republiek. En als in een dergelijk geval de leider een gewelddadig karakter heeft, of zich laat beïnvloeden door gewelddadige raadgevers, dan leidt dit meteen tot de grootste extremiteiten.

7. De ervaring komt dermate goed overeen met het verstand, dat de ervaring alleen ons al van de waarheid zou kunnen overtuigen. De geschiedenis en kronieken laten ons ook nu nog met verschrikking zien hoe onze voorouders onder hertogen, graven, bisschoppen en heren niet alleen in continue onenigheid hebben geleefd, maar ook hoe ze in de strijd tegenover elkaar hebben gestaan met onchristelijk bloedvergieten.

⁹⁸ In de tekst: 'hoofden'.

8. Het is al te goed bekend wat onze voorouders hebben moeten lijden onder de leiders die door het Bourgondische huis⁹⁹, en met name door Karel V en bovenal door Filips II, naar de Nederlanden werden gestuurd en wat voor een onenigheid, onlusten en burgeroorlogen zij hebben veroorzaakt. De ellende van die tijd staat ons ook nu nog voor ogen.

9. Maar laten we teruggaan naar de tijd die het meest van toepassing is op de huidige situatie.

Hoe is het onze voorouders vergaan na de Pacificatie van Gent, toen de hele Nederlanden openlijk de wapens opnamen tegen de Spanjaarden en daarmee in volkomen eendracht moesten doorgaan om het eigen leven te redden? Hoe ontstonden er toen de eerste onenigheden? Ontstonden die niet toen in veel provincies enige hoge heren jaloezie en argwaan voelden ten opzichte van WILLEM van Oranje? Was het niet om dezelfde reden dat aartshertog Matthias¹⁰⁰ door de Staten-Generaal werd binnengehaald en tot gouverneur-generaal van de Nederlanden werd aangesteld? Met welke aartshertog de voornoemde hoge heren van tevoren hadden onderhandeld om het aanzien van Willem van Oranje te breken of er een balans tegen te vinden? En als in deze onenigheid het zachte en flexibele karakter van de aartshertog aan de ene kant en het voorzichtige en geduldige gedrag van Willem van Oranje aan de andere kant er niet voor hadden gezorgd dat alles in goede banen werd geleid, zou dan niet de complete ondergang van de Nederlanden gevolgd hebben die toch al voor de deur stond?

10. Toen men kort daarna de hertog van Anjou, een beroemd leider en groot strateeg, veel gezag had gegeven in deze landen, wat is er meteen daarna gebeurd? De afgevaardigden van de meeste provincies getuigden over die grote hertog dat het een zo verstandige en zachtmoedige heer was, in het bezit van vorstelijke deugden en met kennis van zowel politieke als militaire zaken. Zij voegden daar aan toe dat het leek of God de Nederlanden absoluut wilde sparen, door hen te zegenen met een dergelijke vorst. Die zelfde vorst heeft vanaf het begin getracht meer gezag naar zich toe te trekken. En toen hij tegenstand kreeg van alle eerlijke, plichtsgetrouwe regenten die de vrijheid en privileges van het land wilden beschermen, is toen niet de hele staat in chaos geraakt?

Is de hertog toen niet zo ver gegaan dat hij, toen hij door de tegenstand van de vrome regenten zijn plannen niet kon uitvoeren, is overgegaan tot de overval op Antwerpen en andere plaatsen? Welke overval door de wreedheid die daarmee gepaard ging bekend is

⁹⁹ In de historiografie spreekt men doorgaans vanaf Maximiliaan als regent (1482-1494, 1506-1515) en Filips de Schone (1494-1506) als vorst van het Habsburgse huis. Tijdgenoten spraken echter altijd over het Bourgondische huis en de vorsten stelden zichzelf ook nog altijd in de Bourgondische traditie.

¹⁰⁰ Matthias van Oostenrijk was landvoogd van 1578 tot 1581.

geworden als de 'Franse furie'? En het land heeft ook na de Franse furie, tot aan het overlijden van de hertog, nog de vrucht van tweedracht met zich meegedragen.

11. Toen daarna de graaf van Leicester, in hoog aanzien gehouden door politici en nog hoger aangeslagen door de mannen van de kerk, de regering werd toevertrouwd, heeft ook hij toen niet geprobeerd nog meer macht naar zich toe trekken? En heeft hij toen niet vooral bij de mannen van de kerk zijn steun gekregen en daardoor bij bijna de hele gemeenschap? Is het hele land toen niet in de grootste chaos gekomen? Zijn er toen geen onenigheden, scheuringen en gewapende conflicten ontstaan tussen de overheid en onderdanen, en provincies en steden onderling?

12. Van de daarop volgende leiders hebben wij voorbeelden die wij, Godbetert, met onze eigen ogen gezien hebben en die hier eerder al in zekere mate zijn behandeld.

13. Men ziet daarentegen dat de Nederlanden de meeste rust, onderlinge genegenheid en eendracht hebben gekend, toen zij niet leden onder het gewicht van belangrijke leiders. Toen de leiders te weinig invloed hadden om goed tegenwicht te bieden aan de wettige regering. Of toen de leiders door militaire zaken te druk waren om zich voor hun eigen belang te mengen in het beleid van de Staten-Generaal of de afzonderlijke provincies.

14. Wij concluderen hieruit dat in deze landen nooit enige belangrijke geschillen zijn gerezen, behalve de geschillen die vanwege of door de leiders zijn veroorzaakt. Het is opmerkelijk dat ook de huidige onenigheid door niets anders wordt veroorzaakt dan door een dergelijke vermeende leider.

15. Hebben de zeven verenigde provincies niet een gezamenlijk belang bij hun voortbestaan? Hebben zij niet dezelfde angst voor alle buitenlandse machten? Zijn zij niet door verbintenissen en huwelijken, van zowel regenten als van andere inwoners, door verenigingen, compagnieën en broederschappen, zowel voor handel als voor andere belangen, door omgang, wederzijdse bezittingen, gewoonten en andere zaken zodanig aan elkaar gehecht, door elkaar geknoopt en gevlochten dat het bijna onmogelijk is hen door iets anders dan door buitensporig geweld, wat niet voorkomt zonder belangrijke leiders, uit elkaar te scheuren? Hebben zij niet een permanente bijeenkomst van afgevaardigden die wij de vergadering van de Staten-Generaal noemen, waarin alle belangrijke oorlogszaken in harmonie worden bepaald en verbonden met vorsten en staten worden gemaakt? Hebben zij niet onderafdelingen voor zeezaken, veroveringen in het algemeen en aanverwante zaken?

En worden hun harten en zielen niet bovenal verbonden door de goddelijke band van dezelfde godsdienst?

16. Dit zijn de ware banden die de zeven pijlen¹⁰¹ samen houden in de klauw van de Nederlandse Leeuw. Als iedereen die banden volgens zijn plicht en vermogen als heilig eert, dan zullen wij ongetwijfeld met Gods zegen merken dat het beter is de eenheid te funderen op onsterfelijke vergaderingen en instellingen dan op de uiterlijke pracht en autoriteit van sterfelijke mensen. Dan zullen wij merken dat de vrijheid beter beschermd wordt door veel goede regenten, aan wie volgens de privileges van het land daarover het beheer bevolen is, dan door één persoon voor wie de regenten altijd zullen moeten waken om de vrijheid te behouden. Alles wat van deze beginselen afwijkt, en de welvaart van het land op andere grondvesten probeert te zoeken, kan niet anders dan schadelijk en gevaarlijk zijn en zal op de lange termijn de welvaart, vrijheid en privileges van de Republiek ten onder doen gaan.

Hoofdstuk 4

Zonder het verlenen van de Akte van Seclusie had de oorlog met Engeland moeten doorgaan.

1. Wij hebben gesteld dat we met de Akte van Seclusie de vrede met Engeland tot stand hebben gebracht. Wij vertrouwen er op dat iedereen door ons relaas over wat er allemaal is gebeurd¹⁰² kan zien, tenzij hij zijn verstand laat benevelen door emoties, dat het verlenen van de akte noodzakelijk was. Wij zouden het daarom ook onnodig vinden om hier verder over uit te wijden, ware het niet dat de Staten van de drie voornoemde provincies in hun geschriften enkele omstandigheden in de zaak verkeerd beoordelen. Zij doen dit door gebrek aan juiste informatie, die ze niet hebben willen afwachten voor het vellen van hun oordeel, of door redenen die ons niet duidelijk zijn. Zo proberen zij de indruk te wekken dat de akte niet nodig was voor de vrede en dat wij hem om andere redenen hebben aangenomen.¹⁰³

2. Hier is goede reden om ons er over te beklagen dat wij door onze bondgenoten met een dergelijk gebrek aan genegenheid en onbehoorlijk wantrouwen worden bejegend. De bondgenoten vinden allerlei schijnargumenten, hoe ongefundeerd en denkbeeldig ook, genoeg om onze meest oprechte handelingen verkeerd te interpreteren en dit met allerlei hatelijke en ongegronde verdenkingen te verergeren. Wij hopen dat nu alles door ons

¹⁰¹ De zeven pijlen staan symbool voor de zeven provincies.

¹⁰² Een verwijzing naar 'Wat er is gebeurd', de *Narratio Facti*, van het begin van de tekst. In feite wordt een groot deel daarvan hier weer gerecapituleerd.

¹⁰³ Er waren mensen die beweerden dat Johan de Witt zelf de Akte van Seclusie had bedacht tegen de Oranjes.

gedetailleerde verhaal over wat er is gebeurd in die mate verhelderd is, dat geen verzinsels, verdenkingen en verkeerde interpretaties nog grond zullen vinden.

3. Als de Staten van de drie voornoemde provincies onze oprechte verklaring over wat er is gebeurd accepteren, dan zullen zij alle verkeerde indrukken van zich afzetten. Hierbij herhalen wij ook nogmaals dat wij voor de ontvangst van het bericht van 15 april noch aan de ambassadeurs gezamenlijk noch aan iemand afzonderlijk enige opdracht of bevel hebben gegeven over de *verordening*, over andere zaken betreffende de prins van Oranje, of over wat dan ook.

4. De zelfde provincies zullen ook willen erkennen dat in de deductie van de Staten van Zeeland met onverdraagbaar onrecht het volgende wordt gezegd: dat de scheuringen en onenigheden tussen de regenten (die volgens de Staten van Zeeland ontstaan zijn door ons besluit) zeer begrijpelijk zijn aangezien de Staten van Holland onder het voorwendsel van de *verordening* de andere leden van de Unie van Utrecht onsympathiek en stiekem voor de gek hebben gehouden, alsof met het toestaan daarvan de uitsluiting van de prins van Oranje en zijn nakomelingen geheel zou zijn geweigerd. Ook omdat de Staten van Holland veinsden dat de Engelse regering de *verordening* ter tafel had gebracht om deze staat tegemoet te komen en de vrede tot stand te brengen, terwijl nu het tegenovergestelde het geval blijkt te zijn. Daar voegden de Staten van Zeeland nog aan toe: Dat dit niets anders dan slechte indrukken en beroering kon veroorzaken bij zowel de regenten, die niet blij waren met deze gang van zaken, als bij het volk, wiens welwillendheid zeer belangrijk is.

5. Wij citeren hier wat er gesteld is in de deductie van de Staten van Zeeland. Niet om alles punt voor punt te bestrijden met rechtvaardige uiteenzettingen. Niet alleen vanwege het gebrek aan genegenheid dat de Staten van Zeeland ons willen toeschrijven. Maar vanwege de zeer hatelijke, ongefundeerde beschuldigingen waarmee zij ons onbedachtzaam in een zo belangrijke zaak proberen te treffen.

6. Wij hopen dat degenen die onze acties met allerlei hatelijkheid belasten er voor oppassen dat niet door ons maar door hun onruststokerij en vergezochte, onbeschaamde beschuldigingen de scheuringen tussen regenten en de beroering in de samenleving worden veroorzaakt.

7. Ook vragen wij de Staten van Zeeland, als ze zien dat er geen sprake was van geheim en onsympathiek beleid, in de toekomst meer vertrouwen te hebben in hun beste bondgenoten

en dat zij het oor en het hart niet zo snel open stellen voor zulke beledigende suggesties en ongegronde verdenkingen.

8. Uit het eerder verhaalde blijkt immers duidelijk dat wij met alle mogelijke inspanningen hebben geprobeerd de vrede zonder het overgeven van de Akte van Seclusie te sluiten. Ook hebben wij de akte niet aangenomen voordat wij van de heren Van Beverningk en Nieuwpoort hadden vernomen dat zonder de akte alle vredesonderhandelingen voor niets zouden zijn geweest.

9. De Staten van de drie voornoemde provincies moeten erkennen dat onze beweegredenen voor het sluiten van de vrede wel zo belangrijk zijn, dat wij het land niet goed gediend hadden als wij om andere redenen de voortzetting van de bloedige en verschrikkelijke oorlog door ons dwarsliggen hadden veroorzaakt.

10. De voornoemde provincies zullen ook hebben gezien hoe het is gekomen dat de Akte van Seclusie de dag na het overleveren van de bekrachtigingen van de vrede is verstuurd, maar voordat we daar bericht over hadden ontvangen. Daarom kan niet worden gezegd, zoals de Staten van Zeeland doen, dat de uitlevering van de akte niet noodzakelijk was om de vrede te bewerkstelligen of dat het besluit is gevolgd op een afspraak tussen Cromwell en ons. Want om het laatste punt te weerleggen, dat de Staten van Zeeland nog het meest naar voren halen: wij hebben vooraf geen afspraak gemaakt met Cromwell over de inhoud van de akte, maar wisten tot na het tekenen van de vrede niet dat hij daar zo nadrukkelijk op aandrong.

11. De Staten van Zeeland zullen moeten toegeven dat het voor de vrede noodzakelijk was om de Akte van Seclusie over te geven. Cromwell wilde niet tot het tekenen en later tot de bekrachtiging en publicatie van het vredesverdrag overgaan, zonder de nadrukkelijke toezegging dat hij wat de akte betreft zijn zin zou krijgen en dat anders het hele vredesproces ongedaan gemaakt zou worden. De vrede zou daarom weer zijn verbroken als de uitlevering van de Akte van Seclusie dit niet had voorkomen.

12. Alle bondgenoten zullen ook wel gezien hebben dat het niet aan pogingen heeft ontbroken om Cromwell te doen afzien van zijn aandringen op de Akte van Seclusie. De heren Van Beverningk en Nieuwpoort hebben hun uiterste plicht gedaan om te proberen dat te bewerkstelligen.

Wij hebben om hun pogingen succesvol te maken zo discreet en zorgvuldig mogelijk gewerkt.

13. Misschien zijn de hevige betwistingen waarmee wij zijn geconfronteerd, de geruchten en beschouwingen die daardoor zijn verspreid, de voorbarige ijver om de prins van Oranje als klein kind tot hoofd van het leger te stellen, en vooral de verwijdering die met Engeland is ontstaan door het vertrek daar van de ambassadeurs in februari zonder een definitief verdrag te sluiten, wel de belangrijkste redenen geweest dat de pogingen van de heren Van Beverningk en Nieuwpoort zonder resultaat zijn gebleven. Het oordeel daarover laten wij aan de mensen die de aard en omstandigheden van de gehele zaak kennen en alles in wijsheid overwegen.

14. Dezelfde mensen mogen oordelen of de openlijke voorstellen in de Staten-Generaal om de prins van Oranje te bevorderen, zelfs tijdens de vredesonderhandelingen, (naast de vervreemding door het vertrek van de ambassadeurs uit Engeland) er ook niet voor een groot deel de oorzaak van zijn dat de uitsluiting van het huis van Oranje voor het eerst ter sprake werd gebracht en tegen het slot van de onderhandelingen zo belangrijk is geworden. Kan daaruit niet geconcludeerd worden dat alle ellende niet aan ons en onze afgevaardigden zijn te wijten (die, zoals iedereen bekend is, met alle mogelijkheid geprobeerd hebben om het voortijdige vertrek te voorkomen en eerst het verdrag te tekenen), maar vooral aan de drie provincies die zich nu het meeste tegen ons keren?

Hoofdstuk 5

De Akte van Seclusie ontnemt niemand enige voorrechten. In een vrije regering worden de hoge functies aan de meest geschikte personen gegeven. Niemand heeft daar door geboorte in zekere zin recht op.

1. Hiermee komen we dan bij de zogenaamde argumenten wat betreft de prins en het huis van Oranje. Eerst is er de bewering dat de prins door de Akte van Seclusie de voorrechten die hem in zekere zin zijn aangeboren zijn ontnomen. Naast hetgeen dat we daarover al eerder gezegd hebben, willen wij de voornoemde provincies verzoeken om goed te begrijpen wat een ware en ongeschonden vrijheid betekent. Met alle politieke schrijvers menen wij dat er een ware vrijheid is als de hoogste ambten open staan voor de deugd en dat ze nooit eerder op de grond van rijkdom, geslacht, prestaties van voorouders of andere bijwerkingen van het lot worden vergeven dan op de grond van vroomheid, bekwaamheid en verdiensten van de personen zelf.

2. Alle welvarende Republieken met een oncorrupte regering hebben, net als wij, altijd respect getoond voor de adeldom van de illustere geslachten, maar hebben die nooit gelijk gesteld met de adeldom van de personen die tot het bestuur van de Republiek moeten worden geroepen.

3. Door verstandige mensen wordt terecht gezegd dat de kinderen en nakomelingen van doorluchtige vorsten en helden niet degenen zijn die uit hun lendenen zijn gesproten en volgens de wet de erfgenamen zijn van hun wereldse goederen.

De ware nakomelingen zijn degenen die afgietsels zijn van de zielen van die vorsten en helden, die in hun voetsporen treden en met hun daden tonen dat zij de eeuwige schatten, hun deugden, hebben geërfd.

4. Door de bewering dat uit geboorte enig recht zou voortkomen worden alle onvolprezen voordelen van de ongeschonden vrijheid geheel verduisterd en weggenomen. Wij vertrouwen er daarom op dat als de voornoemde provincies daarover, naast alles wat hierover eerder is vermeld, goed nadenken dat ze zich van de slavenketens van een dergelijke bewering wel willen bevrijden.

Hoofdstuk 6

Over de dank die het huis Oranje aan de Staat en de Staat aan het huis van Oranje verschuldigd is. Evenzo over de dank die alle provincies aan Holland en Zeeland, en vooral aan Holland verschuldigd zijn. Door het aannemen van de Akte van Seclusie is geen ondankbaarheid getoond aan het huis van Oranje.

Nu komen we dan eindelijk toe aan het gevoelige verwijt van ondankbaarheid tegen en miskennis van het huis van Oranje. Wij menen dat we de zonde van ondankbaarheid te allen tijde hebben vermeden. We hebben zelfs in het bewijzen van erkenning niet alleen altijd gelijke tred gehouden met de andere provincies, maar zijn ook, zonder opschepperij, bij veel gelegenheden de andere provincies daarin voorbij gestreefd. Om meteen aan te tonen dat wij door het aannemen van de Akte van Seclusie geen enkele ondankbaarheid hebben getoond, moeten de voornoemde provincies eerst maar eens reflecteren op hun eigen argumentatie en daar enig fundament in proberen te bespeuren om zichzelf te overtuigen.

2. Het argument is: De voorouders van de huidige prins van Oranje hebben als kapiteins-generaal van de Republiek en als stadhouders en kapiteins-generaal van verschillende afzonderlijke provincies zo veel en zulke goede diensten geleverd, dat de huidige prins van

Oranje als dank en vergoeding voor die inspanningen, zorgen en lasten weer tot de voornoemde waardigheden en functies moet worden verheven.

3. Als de voornoemde provincies zo ijverig zijn om ons te beschuldigen van ondankbaarheid dat ze de tegenspraak in hun eigen argumentatie niet opmerken, dan moeten ze bedenken of de oude vorsten die verdienstelijk een last hebben gedragen daarvoor beloond moeten worden met dezelfde last op de tere schouders van hun eigen jonge spruit. Wie heeft ooit van een dergelijke beloning gehoord? Wie zag ooit zorg met overbelasting van nieuwe zorg en moeite met overstelping van nieuwe moeite beloond worden? Niemand kan iets wat beloond moet worden geven als beloning.¹⁰⁴

4. Als de voornoemde provincies daarentegen, net als wij, het toekennen van de illustere waardigheden van kapitein-generaal en stadhouder als een beloning voor verdiensten zien, dan kan in geen geval worden volgehouden dat het jarenlang bekleden van die waardigheden enige beloning of vergoeding vereist. Integendeel, dat betekent dat degene die met zulke waardigheden is vereerd, met zijn nageslacht, grote dank verschuldigd is aan degenen die hem die hebben toegekend. Alles wat als een beloning kan worden gezien moet immers wel een weldaad zijn. En wie heeft er ooit van gehoord dat voor een bewezen weldaad een tweede weldaad, zelfs voor de nakomelingen, moet worden verleend? Sterker nog, dat degene die om goede redenen een dergelijke tweede weldaad niet wil bewijzen van ongehoorde ondankbaarheid wordt beschuldigd?

5. Wij spreken niet graag over het bovenstaande en hier nog volgende, omdat we vrezen dat bij verkeerde lezing iets als een beschuldiging zou kunnen worden geïnterpreteerd. Wij voelen ons echter voor het afweren van een zo gevoelig verwijt gedwongen om de voornoemde provincies de voordelen en beloningen voor ogen te houden die de achtereenvolgende prinsen van Oranje al zo overvloedig hebben gekregen van de staat. De prinsen werden gerespecteerd en geëerd alsof zij de wettige vorsten van het land waren. Hen werd zelfs een macht gegeven die sommige vorsten door overdracht of in artikelen bij een blijde intrede¹⁰⁵ nadrukkelijk is ontnomen. De prinsen van Oranje kregen door de waardigheden en macht die hen werd toegekend veel respect bij andere vorsten en machthebbers. Ze ontvingen van hen uitbundige giften, hoge titels en andere eerbetonen. Ze

¹⁰⁴ Met andere woorden: je kan niet het dragen van lasten belonen met nog meer lasten om te dragen.

¹⁰⁵ In een blijde intrede, of inkomste, werd een nieuwe vorst in een stad gehuldigd als landsheer. Een intrede ging doorgaans gepaard met het nodige spektakel in de vorm van optredens en uitbeelding van allegorieën, vaak met een symbolische en politieke achtergrond. De onderdanen zwoeren de nieuwe vorst trouw, terwijl de vorst op zijn beurt, idealiter, zwoer de oude privileges van de stad te respecteren.

hebben zelfs koninklijke huwelijken weten te sluiten.¹⁰⁶ Het leger van de staat is, ook al was dit soms omdat het algemeen belang dit vereiste, aangewend om de baronieën en heerlijkheden die de prinsen toebehoorden op de vijand te veroveren. Bij wapenstilstanden en vredesverdragen zijn voor de prinsen zeer waardevolle goederen en landen bedongen. Zelfs zijn steden en plaatsen van de prinsen die buiten het gebied van deze staat lagen op koste van de staat bezet. Ook hebben de prinsen, hoewel dit in vergelijking met het voornoemde weinig relevant is, veel salarissen, pensioenen, uitgaansgelden en giften van de staat en van de provincie Holland ontvangen. Volgens voorlopige berekeningen bedroeg dit in de tijd van de heren Maurits, Frederik Hendrik en Willem II, naast de extra giften van de Oost- en West-Indische Compagnie, de vereringen van enkele afzonderlijke provincies en steden, de gigantische inkomsten uit veldtochten en andere voordelen, ongeveer tweehonderd tonnen goud, oftewel twintig miljoen gulden.¹⁰⁷ Bovendien hebben de prinsen ook nog eens met hun hele familie, en iedereen die was aangetrouwd, complete belastingvrijheid genoten, wat ook nog een enorm bedrag heeft opgeleverd.

6. Dit alles is de voornoemde provincies niet geheel onbekend. Zij zullen dan ook het benoemen van de huidige prins van Oranje op de hoge ambten terecht als een vergoeding of beloning beschouwen. Hoe dan een dergelijke eer, macht en aanzien, en de goederen en het genot van enorme geldbedragen die daaruit voortvloeien, een noodzakelijke beloning vereisen op straffe van ondankbaarheid en miskennis is ons daarom een raadsel.

7. Het geschetste beeld is van toepassing op de prinsen Maurits, Frederik Hendrik en Willem II.

Wij geven echter toe dat we dat niet kunnen zeggen over prins Willem van Oranje, overgrootvader van de huidige prins.

8. Willem van Oranje was degene die met zijn wijze beleid, naast de grote moeite en langdurige zorgen van de Staten van Holland en Zeeland, de fundamenten van vrijheid voor deze staat heeft gelegd. De prins van Oranje deed dat in een tijd dat deze landen er zo aan toe waren dat hij daar niet zozeer aanzien en eer door kreeg, maar dat hij door zijn aanwezigheid en beleid de staat zelf aanzien en eer moest brengen. In een tijd dat de situatie niet toeliet dat de prins uit de middelen van de staat grote sommen geld als zijn terechte beloning zou krijgen.

¹⁰⁶ Met niet in de laatste plaats het huwelijk van stadhouder Willem II met de dochter van de Engelse koning.

¹⁰⁷ Volgens bijlage 46 bij de tekst kwam het totaal op 19.699.758 gulden.

9. Nadat deze prins door zijn ongelooflijke inzet de toestand in deze landen zo had verbeterd dat hij in de toekomst de vruchten van zijn arbeid zou kunnen gaan plukken, ontnam een door de vijand omgekochte moordenaar hem plotseling het leven.

10. Als er ooit een moment was om dankbaarheid te tonen aan de nalatenschap van die illustere held dan was het toen. En God leek daarvoor een spruit van dat illustere geslacht te hebben bewaard¹⁰⁸, in wie de vonken van de deugden van de overledene reeds begonnen te gloeien. Waar waren toen degenen die nu hun mond vol hebben van verschuldigde dankbaarheid?

11. De Staten van Friesland hadden niet alleen, net als de andere provincies, hun bestaan en verlossing uit de ellendige slavernij deels aan Willem van Oranje te danken, maar hadden ook van hem als stadhouder vele weldaden ontvangen. Ze hebben echter bijna meteen nadat de prins was vermoord, en toen zijn gestorte bloed nog nauwelijks koud was geworden, graaf Willem Lodewijk in zijn plaats aangesteld tot stadhouder en kapitein-generaal.¹⁰⁹ Hiermee passeerden ze de jonge Maurits, zoon van de onvergelykbare held en inmiddels oud genoeg om het vaderland goed te kunnen dienen in de ambten die zijn vader in de provincie had bekleed.

12. Hoe durven de regenten in de Staten van Friesland nu te roepen dat de beenderen van die onvergelykbare held, die in Delft in een praalgraf ligt begraven dat de staat voor zijn onbetaalbare diensten heeft laten maken, wraak zullen roepen tot de hoge hemel, over de ondankbaarheid, die nu aan zijn achterkleinzoon wordt getoond? Zullen de regenten dan niet vrezen dat het lauwe bloed van die doodgeschoten prins wraak heeft geroepen bij God in de hemel over het geslacht van hun eigen voorouders? Aangezien hun voorouders met de zoon van de prins van Oranje hetzelfde deden als wat zij nu als ondankbaarheid afschilderen ten opzichte van zijn achterkleinzoon? Zij lijken hun eigen vonnis te vellen en te bidden om een vuurregen uit de hemel op hun eigen hoofd.

13. Laat hen nu eens naar hun eigen geweten luisteren en kijken of ze op het volgende gerust kunnen zijn: De volwassen zoon van een grote held kan men zonder enige ondankbaarheid uitsluiten van de waardigheden die zijn overleden vader heeft bekleed, maar een kind van drie jaar mag je van dergelijke waardigheden niet uitsluiten omdat dezelfde held zijn overgrootvader was. En het is geoorloofd en niet ondankbaar om een zoon uit te

¹⁰⁸ Namelijk prins Maurits.

¹⁰⁹ Willem Lodewijk (1560-1620) was een oomzegger en schoonzoon van Willem van Oranje. Hij werd stadhouder van Friesland, Groningen en Drenthe.

sluiten van iemand die de vrijheid van de staat zo wonderwel had bevorderd en dat met zijn dood had moeten bekopen, maar het is ongeoorloofd, of zeer ondankbaar, om een zoon van degene door wie de staat in een zo treurige en gevaarlijke chaos was gekomen uit te sluiten.¹¹⁰

14. Als we zo verder kijken, dan zullen alle provincies schuldig worden bevonden aan ondankbaarheid behalve Holland en Zeeland. Friesland is dan echter nog het meeste schuldig, omdat de andere provincies uiteindelijk de ambten of aan prins Maurits toekenden, of aan andere nakomelingen van prins Willem van Oranje. In Friesland daarentegen is die lijn tot op de dag van vandaag uitgesloten gebleven.¹¹¹

15. Daarnaast hadden sommige van de andere provincies Willem van Oranje nooit tot stadhouder of kapitein-generaal benoemd, waardoor het voor hen begrijpelijker is dat ze na diens dood aan zijn zoon voorbij gingen met de invulling van die functies.

16. Wij vinden het ook vreemd dat toen de provincie Groningen de huidige prins van Oranje kort na de dood van Willem II van de hoge ambten uitsloot, niemand het woord ondankbaarheid in de mond heeft genomen. Sterker nog, degenen die nu hierover het hoogste woord voeren¹¹², hebben met een speciale afvaardiging meegewerkt aan de uitsluiting.¹¹³

17. Wij zijn er erg bedroefd over dat Holland, die zo veel voor het algemeen belang heeft gedaan en geleden, met dergelijke beschuldigingen wordt geconfronteerd. Aan de ene kant krijgen wij die beschuldigingen eerder te horen dan anderen die net zo schuldig zijn. Aan de andere kant zijn de beschuldigers zelf veel schuldiger aan hetgeen ze ons ten onrechte ten laste leggen.

18. Weten de provincies, die de deugd van dankbaarheid zo breed uitmeten, niet hoe zeer zij in het krediet staan bij Holland en Zeeland, en vooral bij Holland, voor veel bewezen weldaden?

¹¹⁰ Wederom wordt hier verwezen naar de ‘staatsgreep’ van Willem II in 1650.

¹¹¹ Een pijnlijke sneer in de richting van stadhouder van Friesland Willem Frederik van Nassau, een van de voornaamste tegenstanders van de Akte van Seclusie. Met Frederik Hendrik had hij de nodige onenigheid over de stadhoudersschappen die hij bekleedde. Janssen, *Creaturen van de Macht*, deel II.

¹¹² Namelijk de Staten van Friesland.

¹¹³ Groningen benoemde de Friese stadhouder Willem Frederik van Nassau op 9 december 1650, vlak na de dood van Willem II op 6 november van hetzelfde jaar, tot stadhouder.

19. Weten de provincies niet dat Holland, naast Zeeland, onder leiding van Willem van Oranje en met de zegen van God, het juk van de machtige Spaanse koning heeft afgeworpen en diens sterke leger zo veel jaren geheel alleen heeft weerstaan? En dat het zeer waarschijnlijk is dat de zelfde provincies nog zouden zuchten onder het juk van de koning van Spanje, als zij niet door de onovertrefbare moed van de regenten en door het vermogen en bloed van de inwoners van Holland en Zeeland uit die slavernij waren bevrijd?

20. Weten zij niet dat het, naast God, één keer te danken was aan de voorzichtigheid van de Hollandse en Zeeuwse regenten, gesteund door Willem van Oranje, en de tweede keer aan de standvastigheid van de Staten van Holland alleen, dat deze landen niet jammerlijk zijn onderworpen door de hertog van Anjou?

21. Weten zij niet dat één keer door de voorzichtigheid van Holland en Zeeland en de tweede keer door de behoedzaamheid van de Staten van Holland alleen, naast de beschikking van God, deze landen niet zijn onderworpen door Frankrijk en een vrije staat zijn gebleven?

22. Weten zij niet dat vooral door het wijze beleid en de moed van Holland, naast de moed van Zeeland en met de bijstand van God, voorkomen is dat de graaf van Leicester zijn beoogde heerschappij over deze landen door listen of geweld heeft kunnen verkrijgen?

23. Weten zij ook niet dat als deze provincies onder de slavernij van de Spanjaarden waren gebleven of onderworpen waren door Anjou of Leicester, dat niet alleen de provincies hun vrijheid hadden verloren, maar dat ook het huis van Oranje ten onder zou zijn gegaan?

24. Weten zij wederom niet dat Holland tijdens de zware en lange oorlog met de koning van Spanje niet alleen volgens de normale verdeling van de lasten meer dan de helft heeft bijgedragen¹¹⁴, maar ook nog eens vrijwillig een voorschot heeft gegeven van miljoenen guldens voor de andere provincies en zich daardoor dusdanig kaal heeft laten plukken dat men bij andere gelegenheden een dergelijke steun niet meer mocht verwachten?

25. Weten zij niet dat ondanks dat, en hoewel van het voorschot geen cent was terugbetaald, Holland tijdens de laatste oorlog tegen Engeland wederom niet alleen zijn eigen aandeel heeft betaald, maar ook nog eens veel meer heeft voorgeschoten? Hoewel anderen zeer in gebreke zijn gebleven en tot op vandaag nog niet het vijfde deel van hun aandeel hebben

¹¹⁴ Holland werd voor 57% aangeslagen in de belastingen.

betaald? Hoewel sommige provincies die mede verantwoordelijk zijn voor de uitrusting van oorlogsschepen ook dat nauwelijks gedaan hebben?

26. Moet men niet erkennen dat het een bijzondere weldaad is dat wij niet alleen om onszelf, maar ook om de andere provincies te verlossen van een oorlog waar zij door hun onvermogen zo weinig aan hebben bijgedragen en die alle inwoners zo tot last was, iets van onszelf hebben overgegeven dat als zo waardevol wordt beschouwd?¹¹⁵

27. Als men dit alles overdenkt, en als wij daar geen dank en erkenning voor verdienen, zoals gezegd wordt dat anderen dat verdienen voor het dragen van eer en ambten en voor het ontvangen van veel bezittingen en grote sommen geld, hoort men ons dan in ieder geval niet buiten beschuldigingen en verwijten te laten voor het op correcte wijze leveren van onze bijdrage om de staat te ontlasten en voor de vreugde van duizenden inwoners?

28. Wij zouden het van ondankbaarheid vinden getuigen tegenover God, die zich in zijn wijsheid op de voornoemde manier voor het welzijn van het volk heeft willen inzetten, om door te gaan met het geklaag. Wij vertrouwen er dan ook op dat de Staten van de voornoemde provincies zich daarvoor zullen hoeden.

29. Wij willen altijd tot het uiterste gaan om de Unie te versterken, de staat te beschermen en de vrijheid en de rechten van de afzonderlijke provincies te bewaren. De handhaving en bescherming van de duur bevochten vrijheid en de privileges gaan ons zo zeer ter harte, en zijn voor ons zo dierbaar en waardig, dat wij ons daar op geen enkele manier, zelfs niet door de grootste ongemakken, van zullen laten afhouden. Wij zullen onze oprechte inzet tot onze laatste adem behouden. Wij vertrouwen erop hierbij door de andere bondgenoten in alle omstandigheden te worden bijgestaan. Wij zullen God daar vurig om bidden. Amen. Aldus gedaan in Den Haag op 25 juli 1654.¹¹⁶

Copyright Serge ter Braake - 2009

¹¹⁵ Namelijk de Akte van Seclusie.

¹¹⁶ Op bevel van de Staten van Holland ondertekend door griffier Herbert van Beaumont, een oom van Johan de Witt.